

Utlåtande 2012:43 RVII (Dnr 325-2183/2011)

Stockholms stads program för kvinnofrid - mot våld i nära relationer 2012 – 2014

Förslag från socialnämnden

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Reviderat program för kvinnofrid – mot våld i nära relationer i 2012-2014 godkänns med hänvisning till vad som sägs i detta utlåtande, bilaga 2.
2. Kommunstyrelsen ges i uppdrag att föreslå vilka indikatorer som ska inarbetas i budget 2013.
3. I programmet ersätts lagen om besöksförbud med lagen om kontaktförbud.

Föredragande borgarrådet Anna König Jerlmyr anför följande.

Ärendet

Förslaget till det kvinnofridspolitiska programmet handlar om våld mot kvinnor och deras barn i nära relationer och ska gälla under 2012-2014. Programmet anger den övergripande inriktningen för stadens kvinnofridsarbete och är ett av stadens styrdokument. Programmet omfattar stadens alla nämnder och styrelser. Syftet är att nå likställighet inom staden, att offer och förövare i nära relationer ska få likvärdiga insatser oavsett var de bor i staden.

Stadens alla nämnder ansvarar för att uppmärksamma våld i nära relationer genom att de anställda utbildas för att våga se, våga fråga och våga agera. Stadens verksamheter kan även medverka i det förebyggande arbetet, bland annat genom ett aktivt jämställdhetsarbete.

Våld i nära relationer drabbar framförallt kvinnor och deras barn och medför stora konsekvenser för kvinnorna, för barnen och även för männen som utövar våld. Stadens långsiktiga vision föreslås vara:

”I Stockholm utsätts ingen för våld eller hot om våld i nära relation”.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, idrottsnämnden, kultur- nämnden, utbildningsnämnden, äldrenämnden, samtliga stadsdelsnämnder, kommunstyrelsens funktionshinderråd, kommunstyrelsens pensionärsråd samt Sveriges Kvinno- och tjejjourers Riksförbund (SKR) för yttrande.

Stadsledningskontoret anser att det är bra att fokus jämfört med föregående program nu ligger på vad som ska uppnås och inte på vad som ska göras. Programmets syfte är att uppnå likställighet i staden med helhetsperspektivet att våld påverkar en hel familj och att såväl offer i nära relation som förövare ska få likvärdiga insatser oavsett var i staden de bor.

Idrottsnämnden anser att det är mycket viktigt att arbeta för att ingen ska behöva utsättas för våld eller hot om våld. Våld i nära relationer är ett stort folkhälsoproblem. Mörkertalet bedöms vara stort. Våldet orsakar stora hälso- problem både fysiskt och psykiskt för dem som utsätts. Forskning har visat att det är vanligt med posttraumatiska stressyndrom bland de kvinnor och barn som utsatts.

Kulturnämnden anser att programmets mål om att kvinnor och barn ska kunna leva sina liv utan våld är centralt i utvecklingen av Stockholm till en storstad präglad av trygghet för och tillit mellan medborgarna. Nämnden ställer sig bakom programmet i sin helhet utan att lämna synpunkter på mål och indikatorer.

Utbildningsnämnden anser att utvecklingen av antalet mål, indikatorer och aktiviteter i de särskilda program som tas fram behöver ställas i proportion till mål och indikatorer i stadens budget. Förslaget till program för kvinnofrid omfattar åtta mål och 15 indikatorer. Utbildningsnämndens verksamhet omfattas inte av programmets mål och indikatorer.

Äldrenämnden anser att det är av värde att integrera arbetet med våld i nära relationer i stadens ledningssystem då det ökar fokus på frågan och underlättar uppföljning. Nämnden instämmer i att ett bättre faktaunderlag behövs för såväl metodutveckling som styrning och uppföljning.

Bromma stadsdelsnämnd anser att det är mycket viktigt att arbeta för att ingen ska behöva utsättas för våld eller hot om våld. Att staden antar det revi-

derade programmet för kvinnofrid, som ett styrdokument, ger en tydlig riktning för stadens arbete mot våld i nära relationer.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd anser att stadens nya program för kvinnofrid är konkret och resultatbaserat vilket välkomnas. Nämnden anser vidare att det är positivt att programmet, i likhet med andra övergripande program, ska läggas in i och följas upp via stadens integrerade ledningssystem, ILS. Programmet föreslås gälla 2012-2014. Nämnden anser att det är viktigt att staden därefter följer upp och gör eventuella korrigeringar.

Farsta stadsdelsnämnd anser att förslaget till nytt program är en bra utveckling av tidigare program. Det är bra att målgrupperna definieras. Tydliga delmål med aktiviteter och indikatorer gör det möjligt att följa upp arbetet. Förebyggande arbete behövs, särskilt med tanke på att våldet mot kvinnor har ökat. När det gäller förändrade normer och attityder är förskolan och skolan viktiga.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd anser att det är positivt att kvinnofridsprogrammet setts över och att nya mål satts som har sin utgångspunkt i vilka resultat som stadens arbete ska generera för de berörda kvinnorna, männen och barnen. Nämnden anser också att det är bra att programmet vänder sig till alla stadens nämnder och bolag och poängterar deras ansvar i förhållande till medborgare och medarbetare.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd ställer sig bakom förslaget till program för kvinnofrid. Programmet är bra och fokuserar på de viktiga målgrupperna och de åtta målen för det praktiska arbetet är väl formulerade. Stadsdelsnämnden har varit representerad i den arbetsgrupp som tagit fram programförslaget och synpunkter har kunnat tillföras under arbetets gång.

Kungsholmens stadsdelsnämnd anser att förslaget i sin helhet är genomarbetat och välskrivet. Nämnden anser att det är välkommet och av värde att integrera arbetet med våld i nära relationer i befintligt ledningssystem, då det ökar fokus på frågan och underlättar uppföljning. Nämnden instämmer till fullo i att ett bättre faktaunderlag behövs för såväl metodutveckling som styrning och uppföljning och välkomnar att en central kartläggning görs av den totala omfattningen av våld i nära relationer. Nämnden välkomnar särskilt, i enlighet med socialförvaltningen, att en sådan kartläggning även inkluderar pojkar och män.

Norrmalms stadsdelsnämnd anser att förslaget i sin helhet är genomarbetat och välskrivet. Som nämnden ser det är det av värde att integrera arbetet med våld i nära relationer i stadens ledningssystem då det ökar fokus på frågan och underlättar uppföljning.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd anser att socialförvaltningens avsikt att utforma riktlinjer på detta område är bra. I likhet med andra riktlinjer bör dessa beskriva arbetsprocessen. Därutöver vill nämnden understryka vikten av att sådana riktlinjer synkroniseras med övriga riktlinjer för ekonomiskt bistånd och övrig individ- och familjeomsorg, omsorg om personer med funktionsnedsättning och äldreomsorg. Den funktionsindelade socialtjänsten innebär att de olika funktionerna behöver sammanlänkas, så att kraven på samarbete och ansvar tydliggörs i sådana riktlinjer.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd anser att programmet tydliggör vikten av regelbunden kartläggning och uppföljning samt utvecklat preventivt arbete inom alla stadens verksamheter. Det är positivt att målgrupperna definieras och att indikatorer för kvinnofridsarbetet läggs in och följs upp i ILS-webben. I det sammanhanget är det viktigt att lyfta fram socialtjänstens dokumentationssystem Paraplyet som i dagsläget inte är anpassat till programmets förslag gällande kartläggning och uppföljning.

Skärholmens stadsdelsnämnd anser att ett viktigt utvecklingsområde är att i familjerättsutredningar se till att det finns strukturerade hot- och säkerhetsbedömningar. Nämnden ser mycket positivt på detta och välkomnar gemensamma bedömningsinstrument. Denna utveckling går hand i hand med det länsstyrelsefinansierade projektet omkring intern samverkan som just nu drivs i stadsdelen, ”Våldsutsatta barn – socialtjänst i samverkan”.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd anser att fokus i programmet ligger rätt. En helhetssyn poängteras. Primärpreventionen tas upp men det är sekundärpreventionen som betonas och som ju är socialtjänstens främsta uppgift. Arbetsgruppen inom socialförvaltningen som utarbetat programmet har också lagt fokus på den största och vanligaste målgruppen, dvs. mäns våld mot kvinnor och deras barn och förtydligat detta med att insatser måste erbjudas alla inblandade i en familj, dvs. kvinnorna, barnen och männen.

Södermalms stadsdelsnämnd är positiv till programförslaget och har redan förberett att börja arbeta i dess anda då programmet motsvaras av socialtjänstlagens utvidgade ansvarsområde. Programmet har hämtat kunskap i ämnet från Socialstyrelsens kunskapsöversikter och rapporter samt Sveriges kommuner och landstings kunskapsöversikt ”Våldsförebyggande arbete med män”.

Älvsjö stadsdelsnämnd anser att genom att programmet är uppbyggt enligt modellen om resultatbaserad styrning, ligger fokus på vad som ska uppnås och vilken förändring för målgruppen som förväntas ske. Det är ett förpliktigande styrdokument som vill synliggöra och åstadkomma förändringar i problematiken kring mäns våld mot kvinnor. Nämnden är positiv till det föreslagna kvinnofridspolitiska programmet.

Östermalms stadsdelsnämnd anser att förslaget i sin helhet är genomarbetat och välskrivet. Nämnden instämmer i att ett bättre faktaunderlag behövs för såväl metodutveckling som styrning och uppföljning och välkomnar att en central kartläggning görs av den totala omfattningen av våld i nära relationer. Nämnden välkomnar, liksom socialförvaltningen, att en sådan kartläggning även inkluderar pojkar och män.

Kommunstyrelsens funktionshinderråd anser att det är mycket bra med en kartläggning av förekomsten av misshandel och mycket bra att man uppmärksammar olika våldsformer. Förutom fysisk misshandel är olika former av psykiskt våld ett stort problem för våra målgrupper. Det psykiska våldet är mycket svårare att påvisa och leda i bevis. Fysiskt våld kan dokumenteras och därefter polisanmälas.

Kommunstyrelsens pensionärsråd anser att det föreslagna kvinnofridspolitiska programmet är positivt. Genom att programmet är uppbyggt enligt modellen om resultatbaserad styrning ligger fokus på vad som ska uppnås och vilken förändring för målgruppen som förväntas ske.

Sveriges Kvinno- och tjejjourers Riksförbund (SKR) anser att det nu inom kvinnofridsarbetet finns tillräckligt mycket kunskap för att kunna jobba målbaserat med frågan om våldsutsatta kvinnor och deras barn. Att kvinnor ska leva ett liv fritt från våld, att de har kunskap om sina rättigheter och att de känner sig trygga med de insatser som staden erbjuder är rimligt formulerade mål på området. Även indikatorerna följer den utveckling som nu föreligger. Fler kvinnor på kvinnojourerna är så utsatta och har så stora behov att de inte kommer att klara av att förändra sin situation utan samordnade insatser från samhället. SKR delar arbetsgruppens uppfattning att det är av största vikt att programmet omfattar stadens alla nämnder och bolag. Utöver detta så krävs det att ansvaret för insatsen förtydligas i situationer där socialtjänsten ger uppdrag till andra utförare, både när det gäller att implementera Handboken "Våld" i de olika socialnämnderna och hur socialtjänsten ska samverka med andra instanser och organisationer som jobbar med våldsutsatta kvinnor och barn.

Mina synpunkter

Stockholms stad har under många år arbetat med frågor som rör våld i hemmet. Tillsammans med Länsstyrelsen, Stockholm läns landsting och Polisen har ett framgångsrikt arbete bedrivits inom ramen för Operation kvinnofrid.

Den absoluta majoriteten av allt våld i hemmet utövas av mannen mot kvinnan i en heterosexuell relation. Inte sällan finns det även barn som anting-

en utsätts för våld eller upplever våld mot modern, vilket sätter djupa sår. Detta är ett stort samhällsproblem som vi tar på största allvar.

Med detta sagt vet vi idag att våld också förekommer i samkönade relationer, inom transsexuella relationer och att kvinnor kan vara förövare mot män. Därför är det av största vikt att alla, oavsett kön, ålder, funktionsnedsättning eller sexuell läggning omfattas av arbetet mot våld i nära relationer.

En stor skillnad med detta nya kvinnofridsprogram är att även mannen som utsätter kvinnan och barnen för våld omfattas. Genom att arbeta för att förändra förövarens beteende minskar risken för att fler offer utsätts för våld.

Den revidering som nu har genomförts av riktlinjerna är välkommen. Likt andra viktiga styrdokument utgår det nya programmet från tanken om resultatbaserad styrning. Detta innebär att det är målet som är det viktiga och inte vilka aktiviteter som ska användas. Det är viktigt att de mål och indikatorer som ska föras in i ILS-webben upplevs vara tydliga och mätbara. Därtill är det också viktigt att insatserna går att följas upp, utvärderas och analyseras samt att det framgår hur detta ska genomföras. I den nuvarande utformningen gäller alla indikatorer socialtjänsten och i synnerhet individ- och familjeomsorgen. Därför är det viktigt att de mål och indikatorer som ska tas fram av kommunstyrelsen till ILS-webben tydligt riktar sig till alla stadens nämnder och bolag.

Programmet omfattar alla nämnder i staden och det är viktigt att beakta att även barnen är en av målgrupperna i programmet. Detta är inte minst viktigt att arbeta med i förskolan och skolan. Jag delar stadsledningskontorets uppfattning att detta viktiga styrdokument kommer bidra till att likställigheten över stadens kan stärkas.

Samverkan bör också ske med de frivilligorganisationer som gör ett betydelsefullt arbete mot våld i nära relationer. Staden bör också inleda ett samarbete med det kunskapscentrum för våld i nära relationer som Stockholms läns landsting nyligen beslutat inrätta.

Under 2012 kommer en omfattande kartläggning av våld i nära relationer att genomföras. Denna kartläggning omfattar allt våld i hemmet oavsett hur förhållandet ser ut eller vem som är förövare och offer. Resultatet av den kartläggningen kommer sannolikt påverka framtida riktlinjer inom detta område. Dessa riktlinjer kan mycket väl komma att arbetas fram tidigare än 2014 då detta handlingsprogram ska revideras och bör också synkroniseras med övriga riktlinjer när det rör ekonomiskt bistånd och övrig individ- och familjeomsorg.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Stockholms stads program för kvinnofrid – mot våld i nära relationer 2012-2014

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden *Roger Mogert* och *Tomas Rudin* (båda S) enligt följande.

Vi föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Återremittera ärendet
2. Därutöver anför

Våld i nära relationer är ett hot mot folkhälsan och kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är därför bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Vi instämmer i förslaget om konkreta riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer. Men den viktigaste åtgärden är kanske att staden äntligen vill göra en kartläggning av våldet.

Först när vi har en realistisk bild av hur många kvinnor som utsätts för våld kan vi bedöma behovet av resurser. Redan under den rödgröna mandatperioden togs förslag fram om att göra en kartläggning av allt våld mot kvinnor i staden för att få en bild av den totala omfattningen av problemet. Tyvärr fullföljde den borgerliga majoriteten inte förslaget, utan nöjde sig med en kartläggning av hedersvåldet.

Programmet fokuserar på mäns våld mot kvinnor och det tycker vi är riktigt utifrån att det är den stora folkhälsoutmaningen.

I och med att det nya kvinnofridsprogrammet ska fokusera på vad som ska uppnås och inte vad som ska göras är det mycket viktigt med tydliga mål. Både mål och indikatorer måste vara tydliga för att kunna följas upp.

Vi saknar ett förebyggande perspektiv i programmet. Övriga styrdokument som hänvisas till är för allmänna, och vi föreslår ett tillägg av mål och indikatorer om förebyggande arbete, gärna i samverkan med landstinget. Ett sätt att följa upp målen kan vara kompletterande frågor i Stockholmsundersökningen om droger m.m.

Slutligen ifrågasätter vi varför kvinnofridsprogrammet ska kopplas till Vision 2030, som är starkt partipolitiskt färgad. Kopplingen till universella dokument som FN:s konventioner och deklARATIONER om kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar är tillräckliga, och skulle skapa en bredare grund för arbetet.

Programmet föreslås omfatta kvinnor som utsatts för våld i nära relation, barn som upplevt våld eller andra övergrepp mellan närstående vuxna samt män som utövat våld i nära relation. Dessa grupper är viktiga men programmet behöver kompletteras med policys gälande andra former av nära våld, t.ex. män som utsätts för våld eller våld inom samkönade par. Vidare måste målen i programmet vara tydliga. Vad ska uppnås?

Ska vi använda oss av resultatbaserad styrning, RBS, så måste indikatorerna och målen vara väldigt tydliga.

Särskilt uttalande gjordes av borgarrådet *Daniel Helldén* (MP) enligt följande.

Våld i nära relationer är ett stort och allvarligt samhällsproblem. I de flesta fall är det våld som utövas av en man mot en kvinna och våldet är systematiskt. Vi ser detta våld som en del av könsmaktsordningen. Det är viktigt att arbetet mot våld i nära relationer är prioriterat och vidareutvecklas. Samverkan mellan stadsdelsnämnder, vårdcentraler, polis, andra myndigheter och frivilligorganisationer, som kvinnojourer, ska utökas. Stadens ekonomiska stöd till kvinnojourer och andra organisationer ska öka. Fler mansmottagningar ska inrättas för att män ska motiveras att sluta slå. Det bör särskilt uppmärksammas att hemlösa kvinnor befinner sig i en särskilt svår situation. Detsamma gäller papperslösa eller gömda kvinnor som utsätts för våld, men som nästan helt saknar rättigheter idag. Metoder och arbetssätt behöver tas fram som synliggör dessa kvinnor och deras behov av skydd och stödinsatser.

Det är positivt att programmet fokuserar på vad som ska uppnås. Det gör samtidigt att det blir desto viktigare med tydliga mål. Annars finns en risk att det blir som i många andra verksamheter i staden, där man anser att målen har uppfyllts trots att arbetet inte har utförts. Vid användning av RBS, resultatbaserad styrning, måste indikatorerna och målen vara väldigt tydliga. Vi undrar också var diskussionen om vad som ska göras kommer att äga rum.

Indikatorerna säger väldigt lite om vad de innehåller och vilken kvalitet de är. Texten handlar om så vitt skilda saker som telefonkontakt vid önskemål eller ett gediget antivåldsprogram. Vi vill se indikatorer som tar sin utgångspunkt i kvalitet och resultat i stället för kvantitet.

Det är mycket bra att förebyggande arbete också är tänkt att ingå i programmet. Det handlar bland annat om att förändra normer kring maskulinitet, makt och våld, ett viktigt arbete som kan börja i förskola och skola. Men för att det verkligen ska bli något av det behövs även mål och indikatorer på detta område. Annars riskerar det att mest bli tjusiga ord i ett program.

Som titeln visar fokuserar programmet på kvinnofrid som en del av våld i nära relationer. Det är bra att detta görs, men viktigt är också att särskild analys och handlingsplan görs för annat våld i nära relationer. Det gäller män som utsätts för våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och annat våld som kan omfattas av närståendebegreppet.

Transpersoner ingår i programmets målgrupp. Det kan för gruppen transpersoner te sig lite märkligt att inbegripas i målgruppen ”kvinnor som utsätts för våld i nära relationer” eftersom begreppet transpersoner inbegriper en bredd av personer av båda könen. Men vi förutsätter att hela gruppen avses.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Reviderat program för kvinnofrid – mot våld i nära relationer i 2012-2014 godkänns med hänvisning till vad som sägs i detta utlåtande, bilaga 2.
2. Kommunstyrelsen ges i uppdrag att föreslå vilka indikatorer som ska inarbetas i budget 2013.
3. I programmet ersätts lagen om besöksförbud med lagen om kontaktförbud.

Stockholm den 21 mars 2012

På kommunstyrelsens vägnar:
ANN-KATRIN ÅSLUND

Anna König Jerlmyr

Kerstin Tillkvist

Reservation anfördes av *Karin Wanngård, Roger Mogert* och *Tomas Rudin* (alla S) med hänvisning till reservationen av (S) i borgarrådsberedningen.

Reservation anfördes av *Karin Rågsjö* (V) enligt följande.

Jag föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Föredragande borgarrådets förslag bifalles delvis
2. Programmet rensas från kopplingar till Vision 2030.
3. Därutöver vill vi framföra följande.

Våld i nära relationer hotar folkhälsan. Kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är därför bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Vi instämmer i behovet av konkreta riktlinjer för arbetet och menar att andra berörda riktlinjer behöver samordnas med de nya riktlinjerna. Att programmet nu även omfattar män som utsätter kvinnor och barn för våldet är också positivt.

Den viktigaste nyheten är att staden äntligen vill göra en total kartläggning av våldet.

Först när vi har en realistisk bild av hur många kvinnor som utsätts för våld kan vi bedöma behovet av resurser. Under tidigare rödgrön mandatperiod togs förslag fram om att kartlägga allt våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld. Tyvärr genom-

fördes inte detta, utan den borgerliga majoriteten nöjde sig med att kartlägga hedersrelaterat våld. Att den nya kartläggningen ska omfatta allt våld i hemmet oavsett förövare och offer är ännu bättre.

Kvinnofridsprogrammet fokuserar på mäns våld mot kvinnor och det tycker vi är riktigt utifrån att detta är den stora folkhälsoutmaningen, men det behövs också andra program för män som utsätts för våld i nära relation och för kvinnor som utsätts för våld av kvinnor.

I och med att programmet ska fokusera på vad som ska uppnås måste det finnas tydliga mål och indikatorer. I förslaget är det inte tydligt om målgruppen kvinnor som utsätts för våld i nära relation omfattar alla eller bara de kvinnor som sökt hjälp hos socialtjänsten eller kvinnojourer. Det är därför klargörande att socialborgarrådet betonar att kommunstyrelsen ska ta fram mål och indikationer som tydligt gäller alla nämnder och styrelser.

Vi saknar också ett förebyggande perspektiv. Här är det viktigt att framhålla förskolans och skolans ansvar och betydelse. Målgrupperna i programmet har redan utsatts för, upplevt eller utövat våldet. I uppdraget till kommunstyrelsen om att ta fram indikatorer till budget 2013 bör även indikatorer som gäller förebyggande arbete ingå, gärna i samverkan med landstinget.

Slutligen ifrågasätter vi varför kvinnofridsprogrammet ska kopplas till Vision 2030, som är starkt partipolitiskt färgad. Kopplingen till universella dokument som FN:s konventioner och deklarationer om kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar är tillräckliga, och skapar en bredare grund för arbetet.

Särskilt uttalande gjordes av *Åsa Jernberg* och *Sara Pettigrew* (båda MP) med hänvisning till det särskilda uttalandet av (MP) i borgarrådsberedningen.

ÄRENDET

Förslaget till det kvinnofridspolitiska programmet handlar om våld mot kvinnor och deras barn i nära relationer och ska gälla under 2012-2014. Programmet anger den övergripande inriktningen för stadens kvinnofridsarbete och är ett av stadens styrdokument. Programmet omfattar stadens alla nämnder och styrelser. Syftet är att nå likställighet inom staden, att såväl offer som förövare i nära relation ska få likvärdiga insatser oavsett var de bor i staden.

Stadens alla nämnder ansvarar för att uppmärksamma våld i nära relationer genom att de anställda utbildas för att våga se, våga fråga och våga agera. Stadens verksamheter kan även medverka i det förebyggande arbetet, bland annat genom ett aktivt jämställdhetsarbete.

Våld i nära relationer drabbar framförallt kvinnor och deras barn och medför stora konsekvenser för kvinnorna, för barnen och även för männen som utövar våld. Stadens långsiktiga vision föreslås vara:

"I Stockholm utsätts ingen för våld eller hot om våld i nära relation".

Programmet har tre målgrupper:

1. *Kvinnor som utsatts för våld i nära relation*
2. *Barn som upplevt våld eller andra övergrepp mellan närstående vuxna*
3. *Män som utövat våld i nära relation*

Programmet är uppbyggt enligt modellen resultatbaserad styrning. Fokus ligger på vad som ska uppnås, inte vad som ska göras. Sammanlagt åtta mål föreslås för målgrupperna och totalt 15 indikatorer för att mäta i vilken utsträckning målen nås.

Kartläggning - uppföljning

Staden har behov av ett bättre faktaunderlag för metodutveckling, styrning och uppföljning av dessa frågor. Antalet polisanmälda misshandelsbrott mot kvinnor över 18 år i nära relation har ökat under lång tid.

I enlighet med Socialstyrelsens rekommendationer bör kartläggningar av våld mot kvinnor av närstående samt barn som upplevt våld mot närstående göras regelbundet för att se om målgrupperna ökar eller minskar. Det behövs även en analys av hur de sociala tjänster som erbjuds svarar mot olika gruppers och enskildas behov.

Förebyggande arbete – jämställdhet mellan kvinnor och män

Nationella och internationella undersökningar visar att män står för majoriteten av all våldsutövning i samhället. Preventiva insatser behövs för att stoppa våldet i sig och för att minska antalet nya fall av våld mot kvinnor. Primärpreventivt arbete utgörs av insatser för att förändra normer kring maskulinitet, makt och våld. Förskolan och skolan är viktiga när det gäller det förebyggande arbetet.

Staden har andra styrdokument som anknyter till kvinnofridsprogrammet. Stadens jämställdhetsarbete ska bedrivas i enlighet med ”Riktlinjer för jämställdhets- och mångfaldsarbete från 1/1 2009. Lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter.”

Stadens personalpolicy och brottsförebyggande programmet är andra viktiga dokument när det gäller arbete mot våld i nära relationer.

Stadsdelsnämndernas och socialnämndens kvinnofridsarbete

Inom flera stadsdelsnämnder pågår ett intensivt utvecklingsarbete när det gäller våld i nära relationer. Arbetet bedrivs till stor del i projektförhållanden.

Det finns dessutom flera stadsövergripande verksamheter, exempelvis Socialjouren, Kriscentrum för kvinnor, Barncentrum, Kruton och Relationsvåldscentrum.

Den interna samverkan inom varje stadsdelsnämnd är mycket viktig. Rutiner för intern samverkan och ett gemensamt synsätt behövs. Även verksamheterna för äldre och funktionsnedsatta ska inkluderas.

Utöver programmet föreslås att staden utarbetar riktlinjer som mer konkret anger hur stadsdelsnämnderna ska bedriva arbetet med våldsutsatta och deras förövare.

I förslaget framhålls att socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att alla som utsatts för brott och deras närstående får stöd och hjälp, inte endast de som omfattas av programmet.

Socialnämnden

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 27 oktober 2011 följande.

1. Socialnämnden godkänner förslaget till program för kvinnofrid – mot våld i nära relationer 2012-2014.
2. Socialnämnden överlämnar programmet till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av tjänstgörande ordföranden Roger Mogert m.fl. (S),

ledamoten Stefan Nilsson m.fl. (MP) och tjänstgörande ersättaren Jackie Nylander (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Yvonne Fernell-Ingelström m.fl. (M), ledamoten Ann-Katrin Åslund (FP) och ledamoten Stina Bengtsson (C), *bilaga 1*.

Socialförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 29 september 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen föreslår att nämnden godkänner förslaget till program för kvinnofrid – mot våld i nära relation. Våld mot kvinnor och barn i nära relationer är ett stort samhällsproblem. Det är därför viktigt att markera att alla inom staden kan medverka till att synliggöra och förhindra detta våld. Programmet formulerar mål och indikatorer för det kvinnofridspolitiska arbetet, vilka föreslås läggas in i och följas upp i ILS-webben.

Det är känt att det finns ett stort mörkertal när det gäller hur många personer som lever med våld i nära relationer. Förvaltningen skata initiativ till att metoder utvecklas för att kartlägga den totala omfattningen av våld i nära relationer, både av kvinnor och män, samt för att möjliggöra kontinuerlig uppföljning.

Förvaltningen har för avsikt att med utgångspunkt i Socialstyrelsens metodhandbok utarbeta riktlinjer för socialtjänstens arbete för kvinnofrid – mot våld i nära relationer.

BEREDNING

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, idrottsnämnden, kulturnämnden, utbildningsnämnden, äldrenämnden, samtliga stadsdelsnämnder, kommunstyrelsens funktionshinderråd, kommunstyrelsens pensionärsråd samt Sveriges Kvinno- och tjejjourers Riksförbund (SKR) för yttrande.

Innehållsförteckning

Sid

Stadsledningskontoret	
Idrottsnämnden	
Kulturnämnden	
Utbildningsnämnden	
Äldrenämnden	
Bromma stadsdelsnämnd	
Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd	
Farsta stadsdelsnämnd	
Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd	

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd
Kungsholmens stadsdelsnämnd
Norrmalms stadsdelsnämnd
Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd
Skarpnäcks stadsdelsnämnd
Skärholmens stadsdelsnämnd
Spånga-Tensta stadsdelsnämnd
Södermalms stadsdelsnämnd
Älvsjö stadsdelsnämnd
Östermalms stadsdelsnämnd
Kommunstyrelsens funktionshinderråd
Kommunstyrelsens pensionärsråd
Svenska Kvinno- och tjejjourers riksförbund (SKR)

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 17 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret välkomnar att fokus jämfört med föregående program nu ligger på vad som ska uppnås och inte på vad som ska göras. Programmets syfte är att uppnå likställighet i staden med helhetsperspektivet att våld påverkar en hel familj och att såväl offer i nära relation som förövare ska få likvärdiga insatser oavsett var i staden de bor.

Stadsledningskontoret ser positivt på att barnen synliggörs i programmet genom att föräldraskapet identifieras för att kunna sätta in insatser för att ge barnen en trygg familjesituation.

Stadsledningskontoret anser att programmet också tydliggör vikten av regelbunden kartläggning och uppföljning samt utvecklat preventivt arbete inom alla stadens verksamheter. Stadsledningskontoret föreslår att socialnämnden ska ansvara för att följa upp programmet och att kommunstyrelsen ges i uppdrag att prioritera och föreslå vilka indikatorer som ska inarbetas i budget 2013 och följas upp av kommunfullmäktige.

Programmets avgränsningar är bra och ger tydliga riktlinjer om arbetet med kvinnofrid. Det innebär inte att andra grupper inte får hjälp. Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att alla som utsatts för brott och deras närstående får stöd och hjälp, inte endast de som omfattas av programmet. Stadsledningskontoret anser slutligen att programmets syfte och helhetsperspektiv är mycket viktigt att ha med i allt arbete mot våld i nära relationer.

Som svar på ”förslag reviderat program för kvinnofrid – mot våld i nära relationer 2012-2014” hänvisas till vad som sägs i stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.

Idrottsnämnden

Idrottsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 7 januari 2012 att som svar på remissen hänvisas till idrottsförvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av Emilia Bjuggren m.fl. (S), *bilaga 1*.

Reservation anfördes av Åsa Jernberg (MP), *bilaga 1*.

Mehdi Oguzsoy (V) anmäler att han lämnar ärendet utan eget ställningstagande.

Idrottsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 12 januari 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att det är mycket viktigt att arbeta för att ingen ska behöva utsättas för våld eller hot om våld. Våld i nära relationer är ett stort folkhälsoproblem. Mörkertalet bedöms vara stort. Våldet orsakar stora hälsoproblem både fysiskt och psykiskt för dem som utsatts. Forskning har visat att det är vanligt med posttraumatiska stressyndrom bland de kvinnor och barn som utsatts. Hälsoproblemen kvarstår lång tid efter att våldet har upphört. För barn som utsatts kan det medföra sämre fysisk och psykisk hälsa i vuxen ålder.

Idrottsförvaltningen samarbetar med organisationer och socialförvaltningen och tar uppdrag riktat till utsatta kvinnor/kvinnor med skyddad identitet. Utöver den öppna verksamheten i simhallarna genomför och erbjuder förvaltningen Må Bra-kurser, simskola och kvinnozim.

Simskola och kurser är också tillgängliga för personer med skyddad identitet. Förvaltningen har ett system och rutiner för att säkra att de säkert kan delta i verksamheten utan att behöva röja sin identitet eller bostadsort.

Att staden antar det reviderade programmet för kvinnofrid, som ett styrdokument, ger en tydlig riktning för stadens arbete mot våld i nära relationer.

Kulturnämnden

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 9 februari 2012 att remissvaret godkänns.

Reservation anfördes av vice ordförande Ann Mari Engel (V) och Anna Greta Leijon m.fl. (S), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Mats Berglund (MP), *bilaga 1*.

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 30 januari 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Kulturförvaltningen och Stockholms Stadsarkiv har tagit del av förslaget till ”Program för kvinnofrid – våld i nära relationer 2012-2014”. Programmets mål om att kvinnor och barn ska kunna leva sina liv utan våld är centralt i utvecklingen av Stockholm till en storstad präglad av trygghet för och tillit mellan medborgarna. Förvaltningarna ställer sig bakom programmet i sin helhet utan att lämna synpunkter på mål och indikatorer.

Utbildningsnämnden

Utbildningsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 9 februari 2012 att överlämna tjänsteutlåtandet till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Reservation anfördes av vice ordföranden Jan Valeskog m.fl. (S), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamöterna Linda Nordlund (FP), Christoffer Järkeborn m.fl. (M), Helen Törnqvist m.fl. (C) och Erika Svanström (KD), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Ingegerd Akselsson Le Douaron m.fl. (MP) och Måns Almqvist (V), *bilaga 1*.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 18 januari 2012 har i huvudsak följande lydelse.

I skolans kärnverksamhet ingår värdegrunds- och jämställdhetsfrågor utifrån respektive läroplan. Skolor samverkar och bistår socialtjänsten i den mån de tillfrågas och efter kompetens i de frågor som omfattas av programmet. Det finns en anmälningsskyldighet för skolor om man misstänker att barn far illa i enlighet med skollagen (SFS 2010:800), 29 kap. 13 § och socialtjänstlagen (SFS 2001:453), 14 kap. 1§.

Förslaget till program för kvinnofrid omfattar åtta mål och 15 indikatorer. Utvecklingen av antalet mål, indikatorer och aktiviteter i de särskilda program som tas fram behöver, enligt förvaltningens mening, ställas i proportion till mål och indikatorer i stadens budget.

Utbildningsnämndens verksamhet omfattas inte av programmets mål och indikatorer.

Förvaltningen föreslår att utbildningsnämnden som svar på remissen från kommunstyrelsen överlämnar detta tjänsteutlåtande och att beslutet omedelbart justeras.

Äldrenämnden

Äldrenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 7 februari 2012 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämna det till kommunstyrelsen som sitt svar på remissen om Stockholms stads program för kvinnofrid ”Mot våld i nära relationer 2012-2014”.

Reservation anfördes av ledamoten Torun Boucher (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av vice ordföranden Christopher Ödmann m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Mirja Räihä m.fl. (S), *bilaga 1*.

Äldreförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 10 januari 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Äldreförvaltningen ställer sig bakom programförslaget. Det är av värde att integrera arbetet med våld i nära relationer i stadens ledningssystem då det ökar fokus på frågan och underlättar uppföljning. Förvaltningen instämmer i att ett bättre faktaunderlag behövs för såväl metodutveckling, styrning och uppföljning.

Kunskapen om våld och övergrepp mot äldre i nära relationer är i dagsläget mycket bristfällig. Brottsstatistiken delas inte in i ålderskategorier vad gäller övergrepp i nära relationer. En omfångsstudie i Umeå kommun år 2000 om våld mot äldre kvinnor och män, där 1500 personer deltog, visade att 16 % av de äldre kvinnorna (65-80 år) och 13 % av männen i samma åldersgrupp utsatts för någon form av våld eller övergrepp vid något tillfälle efter att de fyllt 65 år.

I sammanhanget kan också nämnas att det i forskningsrapporten Övergrepp mot äldre i hemmet: ser vi toppen av ett isberg? Socialstyrelsen (1994) framkommer att det oftast är kvinnor med fysiska och/eller psykiska handikapp som utsätts. Den vanligaste förövaren är en manlig familjemedlem. När det gäller övergrepp i parförhållanden var det nästan lika många äldre män som kvinnor som utsätts för övergrepp av sin partner. Nästan hälften av rapporterade övergrepp var psykiska.

När det gäller förslag om målgrupp anser äldreförvaltningen att avgränsningen är rimlig utifrån aktuellt kunskapsläge. Förvaltningen instämmer dock i att det är viktigt att vid en revidering av programmet på sikt vara öppen för att fler målgrupper kan behöva inkluderas.

Äldreförvaltningen ställer sig bakom socialförvaltningens initiativ att utarbeta rikt-

linjer som mer konkret beskriver hur arbetet med våldsutsatta och förövare ska bedrivas och ser det som särskilt angeläget att äldre personer och personer med funktionsnedsättning uppmärksammas i de kommande riktlinjerna.

Både kartläggning och kommande riktlinjer kommer att underlätta det arbete med äldrefrid som redan har inletts i flera stadsdelar för att stoppa våld och övergrepp mot äldre. Länsstyrelsen i Stockholms län genomförde under 2011 utbildning för olika yrkesgrupper i länet som möter äldre kvinnor i sitt arbete, där flera av stadens medarbetare deltog.

Våld mot äldre förekommer ofta i det tysta och är ett till stor del outforskat problemområde. Det är därför särskilt angeläget att staden erbjuder personal kunskap om våld mot äldre.

Äldreförvaltningen ser det som angeläget att staden också påbörjar ett samarbete med det kunskapscentrum för våld i nära relationer som Stockholms läns landsting nyligen beslutat inrätta.

Det nya programmet innebär en ambitionshöjning i stadens arbete med våld i nära relationer. Därför menar äldreförvaltningen att det är önskvärt att det finns en central samordning för att genomföra och följa upp det arbete som det nya kvinnofridsprogrammet kommer att kräva.

Bromma stadsdelsnämnd

Bromma stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att godkänna förvaltningens svar på remissen och överlämna den till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av Anders Löwdin m.fl. (S), Cecilia Obermüller m.fl. (MP) och Lillemor Samuelsson (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Cecilia Obermüller m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Bromma stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 23 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att det är mycket viktigt att arbeta för att ingen ska behöva utsättas för våld eller hot om våld. Att staden antar det reviderade programmet för kvinnofrid, som ett styrdokument, ger en tydlig riktning för stadens arbete mot våld i nära relationer.

I programmet anges tre målgrupper som utgår från kärnfamiljen. Idag ser familjekonstellationerna ut på många sätt. Förvaltningen anser att begreppet familjefrid är tydligare och innefattar män, kvinnor och barn, de målgrupper som det föreslagna programmet riktar sig till.

Förvaltningen anser vidare att om programmet ska fokusera på män som utövar våld mot kvinnor i närstående relation och deras barn, bör målgrupperna tydligt definieras och avgränsas. Som målgrupperna beskrivs i programmet kan olika tolkningar göras om vilka som ingår i de olika målgrupperna. Vad som menas med närstående i just detta program bör preciseras.

Om arbetet med programmets mål och indikatorer ska vara utifrån resultatbaserad styrning så bör mål och indikatorer ha kopplingen att indikatorns värde ger svar på målnöjdhetsgraden. Det kräver en tydlig formulering, där vad som ska mätas och hur det ska mätas inte går att misstolkas.

Hur programmet ska följas upp, utvärderas och analyseras framgår inte tydligt. Uppnådda mål kommer inte att tala om hur respektive förvaltning har arbetat för att nå målen. Det finns en risk att otydligheten öppnar upp för olika tolkningar som gör det svårt att utvärdera resultatet som ska ligga till grund för ett fortsatt utvecklingsarbete.

Förvaltningen anser att det är bra att barn som lever i våld eller har levt i våld, uppmärksammas genom programmets särskilda mål och indikatorer. Programmets syfte är att uppnå likställighet i staden med helhetsperspektivet att våld påverkar en hel familj. Förvaltningen anser slutligen att programmets syfte och helhetsperspektiv är mycket viktigt att ha med i allt arbete mot våld i nära relationer.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att åberopa förvaltningens tjänsteutlåtande som svar till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av vice ordföranden Rosa Lundmark (V), ledamoten Magnus Dannqvist m.fl. (S) och ledamoten Åsa Öckerman m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 10 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Det nya kvinnofridsprogrammet har tre målgrupper; våldsutsatta kvinnor och deras barn samt våldsutövande män/pappor. Våld i nära relation omfattar även andra typer av relationer och socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att alla som utsatts för brott och deras närstående får hjälp, inte bara de som omfattas av programmet. Syftet med programmet är dock att det stora folkhälsoproblemet är mäns våld mot kvinnor och att andra nämnder och bolag inom staden också måste uppmärksamma problemet. Förvaltningen anser att detta är en viktig ståndpunkt – socialtjänsten kan inte själv ta ansvar för ett så stort samhällsproblem.

Programmet syftar till att uppnå likställighet i staden, att våldsutsatta kvinnor och

deras barn och män som utövar våld, ska få likvärdiga insatser oavsett var i staden man bor. Hur man uppmärksammar våld i nära relation och utvecklingen av kvinnofridsarbetet ser idag olika ut i olika stadsdelar. Det måste anses angeläget att alla kan få samma hjälp oavsett var man bor.

För att ge ett relevant stöd till våldsutsatta i nära relation krävs att stadens anställda har kompetens att upptäcka, bemöta och har kunskap om vilket stöd och vilken hjälp som finns att få. Förvaltningen delar Socialnämndens uppfattning att riktlinjer bör utarbetas för arbetet med våld i nära relationer, som beskriver mer konkret *hur* arbetet ska bedrivas.

Stadens nya program för kvinnofrid är konkret och resultatbaserat vilket förvaltningen välkomnar. Förvaltningen anser vidare att det är positivt, att programmet i likhet med andra övergripande program, ska läggas in i och följas upp via stadens integrerade ledningssystem, ILS. Programmet föreslås gälla 2012-2014. Förvaltningen anser att det är viktigt att staden därefter följer upp och gör eventuella korrigeringar.

Förvaltningen delar även uppfattningen, att en kartläggning som redovisar omfattningen av våld eller andra övergrepp mot kvinnor och barn som bevittnat våld mellan närstående, behöver göras för att få en utgångspunkt när målen ska följas upp. Detta är en förutsättning för metodutveckling och uppföljning. Programmet tar även upp vikten av att utveckla sociala medier för att nå fler grupper. Förvaltningen anser även att kunskapen om var våldsutsatta/våldsutövare kan vända sig och vilka stödinsatser som finns bör vara mer lättgänglig och omfatta alla stadsdelar på stadens hemsida.

Farsta stadsdelsnämnd

Farsta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen av förslaget till program för kvinnofrid – mot våld i nära relationer 2012-2014.

Reservation anfördes av Gunnar Sandell m.fl. (S) och Mariana Moreira Duarte m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Reservation anfördes av Thereza Nordlund (V), *bilaga 1*.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 22 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att förslaget till nytt program är en bra utveckling av tidigare program. Det är bra att målgrupperna definieras. Tydliga delmål med aktiviteter och indikatorer gör det möjligt att följa upp arbetet. Förebyggande arbete behövs, särskilt med tanke på att våldet mot kvinnor har ökat. När det gäller förändrade normer och attityder är förskolan och skolan viktiga.

Ett syfte med det nya programmet är likställighet inom staden. Förvaltningen anser att det därför är positivt att staden ska utarbeta riktlinjer för arbetet. Det bidrar till en större likhet mellan förvaltningarnas sätt att arbeta.

Våld i nära relationer är ett stort folkhälsoproblem där omfattningen inte är helt klarlagd. Det är därför bra att kartläggningar genomförs för att få en bättre bild av hur situationen för utsatta kvinnor och barn ser ut.

Insatserna mot våld i nära relationer har utvecklats de senaste åren. I Farsta och Skarpnäck bedrivs ett projekt som medför att hjälp och insatser till utsatta kvinnor har förbättrats. En mansmottagning i söderort har startat.

Under våren 2012 ges utbildning i dokumentationsmodellen Signs of Safety till utredande socialsekreterare som handlägger familjer med barn 0-12 år. Signs of Safetys dokumentation omfattar svar på frågeställningar som synliggör om barnet utsatts eller varit vittne till våld. Familjestödsenheten utbildas i behandlingsmetoden Circle of Security som rör anknytningsterapi. Metoden är tänkt att komplettera familjebehandlarnas verktygslåda i arbetet med att hjälpa föräldrar till självreflektion, att själva kunna se sina destruktiva mönster och bryta dem.

De båda utbildningarna finansieras av projektmedel från länsstyrelsen.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd

Hägersten Liljeholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämna det som sitt svar på remissen till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av vice ordföranden Eva Fagerhem m.fl. (S) och ledamoten Carita Stenbacka Tenezakis (V), *bilaga 1*.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 8 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till att kvinnofridsprogrammet setts över och att nya mål satts som har sin utgångspunkt i vilka resultat som stadens arbete ska generera för de berörda kvinnorna, männen och barnen. Förvaltningen anser också att det är bra att programmet vänder sig till alla stadens nämnder och bolag och poängterar deras ansvar i förhållande både till medborgare och medarbetare. Programmet, som är tämligen kortfattat, är tänkt att kompletteras med riktlinjer för handläggning och insatser. Förvaltningen vill understryka vikten av att riktlinjerna utarbetas snabbt eftersom de behövs för att stadsdelarna ska få mer av gemensamma synsätt och arbetssätt än som finns idag. I övrigt har förvaltningen följande synpunkter på förslaget:

Programmets inriktning

Förslaget tar sin utgångspunkt i våld i nära relationer framför allt drabbar kvinnor och barn. Förvaltningen delar givetvis uppfattningen att detta är det största problemet vad gäller relationsvåld, men saknar ändå skrivningar om stadens arbete för personer som drabbas av våld i andra typer av relationer. I socialförvaltningens tjänsteutlåtande sägs att programmet ska gälla under åren 2012-2014 och därefter omarbetas. Först då kan det, enligt tjänsteutlåtandet, finnas anledning att överväga om flera målgrupper ska inkluderas i programmet.

Förvaltningen har svårt att förstå att övriga grupper, t.ex. män som misshandlas av sina kvinnor, HBT-personer eller pojkar och unga män som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, ska behöva vänta så länge på att deras behov ska synliggöras. Om inte dessa personer ska inkluderas i själva programmet bör de åtminstone omfattas av de kommande riktlinjerna.

Kartläggning

I programmet föreslås att staden ska genomföra kartläggningar av målgruppen och kontinuerliga uppföljningar av de insatser som ges i staden. I socialförvaltningens tjänsteutlåtande ges exempel på en rad variabler som ska synliggöras i kartläggningarna.

Förvaltningen ifrågasätter om kartläggningen behöver vara så detaljerad som föreslås. Varför ska t.ex. invandrade kvinnor och kvinnor tillhörande nationella minoriteter anges särskilt och hur ska grupperna i så fall definieras? Förvaltningen anser att det bör vara kvinnans behov av stöd som är det relevanta i sammanhanget och att frågor bör inte bör ställas om etnisk tillhörighet utom om behov av tolk eller av samhällsinformation. Om barn finns i familjen är däremot mycket viktigt att ta reda på, eftersom även barnens behov av stöd ska tillgodoses.

Angående det hedersrelaterade våldet sägs i tjänsteutlåtandet att kartläggning ska göras av hur många pojkar/män som utsätts för /.../ hedersrelaterat våld och förtryck, medan ingenting sägs om flickor och kvinnor som är utsatta för samma typ och våld. Förvaltningen utgår från att detta är ett skrivfel och att flickorna och kvinnorna också ska ingå i kartläggningarna av det hedersrelaterade våldet.

Riskbedömning

Förvaltningen anser att riktlinjerna ska innehålla skrivningar om vikten av att strukturerade riskbedömningar görs i ärenden med relationsvåld. För de kvinnor som av någon anledning inte polisanmält våld kan socialtjänsten behöva göra riskbedömningen. Till detta ändamål bör möjlighet finnas att använda hot- och riskbedömningsverktyget Sara, som anses vara det mest tillförlitliga och som används av den svenska polisen. I de fall där kvinnan har kontakt med polisen och man där har gjort en riskbedömning är det viktigt med ett gott samarbete mellan socialtjänst och polis så att polisen delger sin bedömning till socialtjänsten.

Samverkan med frivilligorganisationer

Socialtjänsten ansvarar enligt socialtjänstlagen för att ge stöd till våldsutsatta personer, men många frivilligorganisationer kan erbjuda sådant som kompletterar de samhälleliga insatserna, t.ex. kontakter med andra våldsutsatta eller stödsamtal efter

det att de akuta problemen är lösta. I de fall där insatsen som socialtjänsten beslutat om, t.ex. skyddat boende, utförs av en frivilligorganisation är det viktigt att en tydlig beställning görs till utföraren och att beställaren följer upp att insatsen är av god kvalitet. Ett sätt att kvalitetssäkra insatser kan vara genom att staden upphandlar skyddade boenden. Ett annat sätt är att staden utformar avtalsmallar som kan användas för beställningar hos frivilligorganisationer.

Indikatorer

Till målen i programmet har femton indikatorer kopplats. Förvaltningen anser att antalet indikatorer är i mesta laget och att flera av dem som föreslås är svåra att mäta.

En indikator handlar om andelen kvinnor i målgruppen som ”känner sig trygga med de insatser de beviljats av socialtjänsten”. Förvaltningen tror att de våldsutsatta kvinnorna har svårt att känna trygghet över huvud taget och att det kanske därför inte är lämpligt att fråga dem om just detta. Om frågan gäller vad kvinnorna tycker om socialtjänstens insatser kanske indikatorn istället ska handla om huruvida de är nöjda med de insatser de fått.

Under de mål som gäller barnen finns indikatorn ”andel barn i målgruppen som har kunskap om sina rättigheter”. Förvaltningen undrar hur detta ska mätas och vem som ska tillfrågas om saken. En enklare frågeställning kanske vore om andelen barn som informerats om sina rättigheter.

En indikator som gäller både kvinnorna och männen handlar om hur många i respektive målgrupp som har kunskap om sina rättigheter. Förvaltningen anser att skrivningarna ska kompletteras med ”och skyldigheter”.

Som allmän synpunkt vill förvaltningen framföra att så mycket mätande som möjligt ska göras centralt av staden, genom t.ex. parapyet eller brukarundersökningar, och så lite som möjligt genom uppgifter som måste föras och samlas ihop på stadsdelsförvaltningarna. Innan indikatorerna beslutas bör en ordentlig analys göras av om de kan mätas på sätt som är enkla och visar det som man vill ha reda på.

Förebyggande arbete

Förvaltningen anser att formuleringarna om preventiva åtgärder behöver förtydligas med konkreta exempel på vad det förebyggande arbetet kan bestå i för stadens del.

Förvaltningen menar att information om våld i nära relation och samhällets syn på detta kan fungera preventivt. Informationen ska finnas på stadens webbplats där den ska vara lätt att hitta och kompletteras med länkar till andra viktiga aktörer, som Kvinnofridslinjen.

Övriga synpunkter

I förordet sägs att våld mot kvinnor ”lyfts fram” som ett allvarligt problem.

Förvaltningen anser att denna formulering ger utrymme för tolkningar och att det istället borde stå att våld mot kvinnor ”är” ett allvarligt samhällsproblem.

I förordet sägs också att ”det råder stor enighet om” att mäns våld mot kvinnor är ett uttryck för bristande jämställdhet ...”. Det framgår dock inte bland vilka denna enighet råder. Förvaltningen menar att om programmet vill slå fast kopplingen mellan våldet och jämställdheten så bör meningen helt enkelt börja med ”mäns våld mot kvinnor är ...”.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 13 december 2011 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som sitt svar på remissen från kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av vice ordförande Leif Larsson (V), ledamoten Bengt Roxne m.fl. (S) och ledamot Lars Jakobsson m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 30 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen har varit representerad i den arbetsgrupp som tagit fram programförslaget och synpunkter har kunnat tillföras under arbetets gång. Förvaltningen ställer sig bakom förslaget till program för kvinnofrid. Programmet är bra och fokuserar på de viktiga målgrupperna och de åtta målen för det praktiska arbetet är väl formulerade. Förvaltningen anser dock att formuleringen i programmet på sidan 3 i den del som avser att ”våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem som stadens verksamheter ska vara vaksamma på”, bör skärpas genom att kompletteras med ”agera på”. Det gör programmet mer offensivt.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Kungsholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att besvara remissen med stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande. Stadsdelsnämnden ställer sig därmed bakom förslaget till program för kvinnofrid – mot våld i nära relationer 2012-2014.

Reservation anfördes av Reijo Kittilä (V), Catarina Agrell m.fl. (S) och Anders Ödmark m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Kungsholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 30 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att förslaget i sin helhet är genomarbetat och välskrivet.

Förvaltningen anser att det är välkommet och av värde att integrera arbetet med våld i nära relationer i befintligt ledningssystem, då det ökar fokus på frågan och underlättar uppföljning.

Förvaltningen instämmer till fullo i att ett bättre faktaunderlag behövs för såväl

metodutveckling, styrning och uppföljning och välkomnar att en central kartläggning görs av den totala omfattningen av våld i nära relationer. Förvaltningen välkomnar särskilt, i enlighet med socialförvaltningen, att en sådan kartläggning även inkluderar pojkar och män.

I sammanhanget kan nämnas att Kungsholmens stadsdelsnämnd tillsammans med Norrmalm och Östermalm bedriver ett flerårigt kvinnofridsprojekt. Erfarenheten är att just omfattningen av våld i nära relationer är svår att mäta och en kartläggning kommer därför att utgöra ett viktigt underlag i fortsatt arbete.

När det gäller förslag om målgrupp anser förvaltningen att den är rimlig utifrån aktuellt kunskapsläge. Förvaltningen instämmer dock i att det är viktigt att vid en revidering av programmet på sikt vara öppen för att fler målgrupper kan behöva inkluderas. Med detta sagt vill förvaltningen ändå betona vikten av att det vid spridning av ett nytt program tydligt framgår vad skillnaden är mellan ett program på övergripande nivå och det faktiska stöd som alla brottsoffer har rätt till.

På sidan fyra i programmet nämns lagen om besöksförbud. Det bör uppdateras att denna lag kom att ersättas med en ny lag, lagen om kontaktförbud den 1 oktober 2011 (SFS 2011:487).

Förvaltningen ställer sig bakom socialförvaltningens initiativ att utarbeta riktlinjer som mer konkret beskriver hur arbetet med våldsutsatta och förövare ska bedrivas. Dock menar förvaltningen att sådana riktlinjer inte bara bör begränsas till stadens socialtjänst utan även inkludera äldreomsorgen.

Till skillnad från föregående kvinnofridsprogram nämns inget i remissen om stadsdelsnämndernas lokala handlingsplaner i kvinnofridsfrågor. Förvaltningen undrar därför om lokala handlingsplaner fortsatt anses vara något som varje stadsdelsnämnd bör ha eller om dessa anses ersättas av nytt kvinnofridsprogram och kommande riktlinjer?

Förvaltningen bedömer att det nya programmet innebär en ambitionshöjning i stadens arbete med våld i nära relationer. Därför menar förvaltningen att det är önskvärt att det finns samordning centralt i att genomföra och följa det arbete som startar i och med nytt kvinnofridsprogram.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Norrmalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att besvara remissen med stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande. Stadsdelsnämnden ställer sig därmed bakom förslaget till program.

Reservation anfördes av vice ordföranden Anita Lindskog m.fl. (S) och ledamoten Shadi Larsson m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Reservation anfördes av ledamoten Hans Enroth (V), *bilaga 1*.

Norrmalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 28 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att förslaget i sin helhet är genomarbetat och välskrivet.

Som förvaltningen ser det är det av värde att integrera arbetet med våld i nära relationer i stadens ledningssystem då det ökar fokus på frågan och underlättar uppföljning.

Förvaltningen instämmer till fullo i att ett bättre faktaunderlag behövs för såväl metodutveckling, styrning och uppföljning och finner det angeläget att en central kartläggning görs av den totala omfattningen av våld i nära relationer. Förvaltningen välkomnar särskilt, i enlighet med socialförvaltningen, att en sådan kartläggning även inkluderar pojkar och män.

I sammanhanget kan nämnas att Norrmalms stadsdelsnämnd tillsammans med Kungsholmen och Östermalm bedriver ett flerårigt kvinnofridsprojekt. Erfarenheten är att just omfattningen av våld i nära relationer är svår att mäta och en kartläggning kommer därför att utgöra ett viktigt underlag i fortsatt arbete.

När det gäller förslag om målgrupp anser förvaltningen att avgränsningen är rimlig utifrån aktuellt kunskapsläge. Förvaltningen instämmer dock i att det är viktigt att vid en revidering av programmet på sikt vara öppen för att fler målgrupper kan behöva inkluderas. Med detta sagt vill förvaltningen ändå betona vikten av att det vid spridning av ett nytt program tydligt framgår vad skillnaden är mellan ett program på övergripande nivå och det faktiska stöd som alla brottsoffer har rätt till.

På sidan fyra i programmet nämns lagen om besöksförbud. Det bör uppdateras att denna lag kom att ersättas med en ny lag, lagen om kontaktförbud den 1 oktober 2011.

Förvaltningen ställer sig bakom socialförvaltningens initiativ att utarbeta riktlinjer som mer konkret beskriver hur arbetet med våldsutsatta och förövare ska bedrivas. Dock menar förvaltningen att sådana riktlinjer inte bara bör begränsas till stadens socialtjänst utan även inkludera äldreomsorgen.

Till skillnad från föregående kvinnofridsprogram nämns inget i remissen om stadsdelsnämndernas lokala handlingsplaner i kvinnofridsfrågor. Förvaltningen undrar därför om lokala handlingsplaner fortsatt anses vara något som varje stadsdelsnämnd bör ha eller om detta anses ersättas av nytt kvinnofridsprogram och kommande riktlinjer.

Förvaltningen bedömer att det nya programmet innebär en ambitionshöjning i stadens arbete med våld i nära relationer. Därför menar förvaltningen att det är önskvärt att det centralt finns samordning för att genomföra och följa upp det arbete som startar i och med nytt kvinnofridsprogram.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 de-

cember 2011 att låta tjänsteutlåtandet utgöra svar på remissen.

Reservation anfördes av ledamoten Kerstin Aggefors m.fl. (S), tjänstgörande ersättare Leo Ahmed (V) och ledamoten Jakob Dencker m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ordförande Bo Sundin m.fl. (M) och ledamoten Burhan Yildiz (FP), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Jakob Dencker m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 1 december 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Andelen ärenden där det förekommer våld mellan närstående vuxna i familjen är hög och det råder samförstånd i organisationen om att det behövs särskild kompetens och organisation för att ge målgruppen adekvat stöd så att våldet upphör.

Förvaltningen är positiv till utformningen av det nya förslaget till program för kvinnofrid och dess utgångspunkt i modell för stadens ILS-system. Precis som framhålls i socialförvaltningens tjänsteutlåtande, menar också förvaltningen att det är viktigt att fastslå lika mål för hela staden och att ange sätt att mäta dessa mål i syfte att verka för likställighet inom staden. Det kan också bidra till att uppmärksamma frågan hos stadens nämnder.

Förvaltningen stödjer vidare socialförvaltningens avsikt att utforma riktlinjer på detta område. I likhet med andra riktlinjer bör dessa beskriva arbetsprocessen. Därutöver vill förvaltningen understryka vikten av att sådana riktlinjer synkroniseras med övriga riktlinjer för ekonomiskt bistånd och övrig individ- och familjeomsorg, omsorg om personer med funktionsnedsättning och äldreomsorg. Den funktionsindelade socialtjänsten innebär att de olika funktionerna behöver sammanlänkas, så att kraven på samarbete och ansvar tydliggörs i sådana riktlinjer.

Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att ge stöd och hjälp till de som utsatts för våldet och det är därför rimligt att indikatorer och aktiviteter som riktar sig till socialtjänsten får en framträdande plats. Det borde dock också finnas mål och indikatorer för andra som omfattas av programmet. I nuvarande utformning gäller dock *alla* indikatorer socialtjänsten och i synnerhet individ- och familjeomsorgen.

Även om avsikten med målen och indikatorerna i programmet är att de ska omfatta *alla* verksamheter inom socialtjänsten - utifrån varje verksamhets uppdrag - kommer det sannolikt att i stadens system för integrerad ledning bli en uppgift för individ- och familjeomsorgen att ta fram indikatorerna med den utformning som dessa har. För att övriga verksamheter – försörjningsstöd, äldreomsorg och omsorgen om personer med funktionsnedsättning - i realiteten ska omfattas, förutsätter detta antingen riktade indikatorer eller aktiviteter eller att kartläggning om exempelvis kännedom om målgrup-

pen genomförs.

Sammantaget menar förvaltningen att om programmet för kvinnofrid verkligen riktar sig till alla stadens nämnder och bolag samt till alla socialtjänstens verksamheter, så saknar förvaltningen mål eller åtminstone indikatorer, som på ett tydligare sätt visar detta.

Som framgår av socialförvaltningens tjänsteutlåtande (s.5-7) har Socialstyrelsen rekommenderat kommunerna att göra regelbundna kartläggningar av våldet för att få faktaunderlag för metodutveckling, styrning och uppföljning.

Förvaltningen stödjer sådana kartläggningar och deras syfte. Det är förvaltningens övertygelse att det kan leda till att synliggöra våldet mellan närstående vuxna – ett våld som trots allt fortfarande till stor del är dolt. Förvaltningen förutsätter att kartläggningarna ska omfatta alla verksamheter inom socialtjänsten och att de utformas och utförs centralt i staden för att uppnå likvärdighet mellan stadsdelsförvaltningarna.

Även om det i staden pågår ett intensivt utvecklingsarbete när det gäller våld i nära relationer, så har nya verksamheter ofta startat och bedrivits i projektform - inte sällan med externa projektmedel. Det är naturligt att nya verksamheter inleds i projektform för att pröva olika arbetssätt. Det är dock förvaltningens erfarenhet att, när ”kvinnofridsverksamheter” implementeras i ordinarie verksamhet, utgörs de ofta av mycket små och sårbara enheter. Det finns flera exempel på att verksamheterna lätt blir föremål för omorganisationer och ifrågasättanden.

Förvaltningen menar att en kvalitetshöjning avseende stödet till kvinnorna, barnen och männen också medför ökade kostnader, bland annat för insatser som tidigare inte kunde erbjudas.

Förvaltningen anser att det med Socialstyrelsens krav och stadens höga ambitionsnivå för att utveckla arbetet mot våld mellan närstående kan vara svårt att nå målen utan att resursfrågorna också finns med på dagordningen.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att som sitt yttrande över remissen överlämna detta tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av vice ordförande Ewa Larsson m.fl. (MP), ledamot Claes Elmgren m.fl. (S) samt ledamot Tina Kratz (V), *bilaga 1*.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 24 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Våld i nära relationer är ett stort folkhälsoproblem. Mörkertalet bedöms vara stort. Våldet orsakar stora hälsoproblem både fysiskt och psykiskt för de som utsätts. Forskning har visat att det är vanligt med posttraumatiska stressyndrom bland de kvinnor

och barn som utsatts. Hälsoproblemen kvarstår lång tid efter att våldet har upphört. För barn som utsatts kan det medföra sämre fysisk och psykisk hälsa i vuxen ålder.

Uppskattningsundersökningar har gjorts i Sverige och internationellt där det framkommit att våld i nära relationer förekommer i vida högre grad än vad som avspeglas i antalet polisanmälningar. Det är därför positivt att staden försöker hitta bra metoder för att kartlägga målgrupperna och mäta utfallet av de insatser som görs av staden.

I staden pågår ett utvecklingsarbete sedan några år tillbaka till stor del i form av projekt. I Skarpnäck och Farsta bedrivs ett projekt för att förbättra rutiner och intern samverkan inom alla verksamheter, samt att utveckla stödinsatser för utsatta kvinnor och barn samt för män som utövar våld. Förvaltningen har också tillsammans med Farsta och Enskede-Årsta-Vantör påbörjat ett utvecklingsarbete för att samordna stödinsatserna för utsatta kvinnor och barn. Förvaltningen har därutöver tillsammans med Farsta och Enskede-Årsta-Vantör och Hägersten/ Liljeholmen startat en gemensam mansmottagning den 1 oktober 2011.

Förvaltningen anser att programmet tydliggör vikten av regelbunden kartläggning och uppföljning samt utvecklat preventivt arbete inom alla stadens verksamheter. Det är positivt att målgrupperna definieras och att indikatorer för kvinnofridsarbetet läggs in och följs upp i ILS-webben. I det sammanhanget är det viktigt att lyfta fram socialtjänstens dokumentationssystem Paraplyet som i dagsläget inte är anpassat till programmets förslag gällande kartläggning och uppföljning.

Förvaltningen anser slutligen att det är positivt att staden ämnar utarbeta riktlinjer för hur arbetet ska bedrivas i enlighet med Socialstyrelsens allmänna råd. Tillsammans med programmet för kvinnofrid bidrar detta till att skapa en större likställighet mellan stadsdelsförvaltningarna och att stadens invånare får liknande stöd oavsett inom vilken stadsdelsområde de bor.

Skärholmens stadsdelsnämnd

Skärholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att överlämna detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av vice ordföranden Robert Lagergren m.fl. (S), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Rudy Espinoza m.fl. (V), Rebwar Hassan m.fl. (MP) och vice ordföranden Robert Lagergren m.fl. (S), *bilaga 1*.

Skärholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 25 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen är positiv till det föreslagna kvinnofridspolitiska program-

met. Programmet är uppbyggt enligt modellen om resultatbaserad styrning då fokus ligger på vad som ska uppnås och vilken förändring för målgruppen som förväntas ske.

Programmets riktning sig till tre målgrupper, barn, våldsutsatta kvinnor och våldsutövande män. Fokus ligger på sekundärpreventiva åtgärder. Genom att erbjuda stöd till dessa målgrupper ökar möjligheterna att påverka även på längre sikt. Forskning visar att om målgruppen män som brukar våld i nära relationer erbjuds stöd och behandling ökar snabbt möjligheterna att förändra hans beteende. Riskerna minskar att han fortsätter med samma beteende i en ny relation.

En svårighet med programmet kan dock bli att kartlägga omfattningen av målgruppen, eftersom det finns ett stort mörkertal. Metoder för att kartlägga hela målgruppen behöver därför utarbetas.

Ett viktigt utvecklingsområde är att i familjerättsutredningar se till att det finns strukturerade hot- och säkerhetsbedömningar. Stadsdelsförvaltningen ser mycket positivt på detta och välkomnar gemensamma bedömningsinstrument. Denna utveckling går hand i hand med det Länsstyrelsefinansierade projektet omkring intern samverkan som just nu drivs i stadsdelen, "Våldsutsatta barn – socialtjänst i samverkan".

Förvaltningen föreslår därmed att stadsdelsnämnden överlämnar detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att tillstyrka det remitterade förslaget.

Reservation anfördes av vice ordföranden Ornina Younan m.fl. (S) och ledamoten Jonas Ljungstedt (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Awad Hersi m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 24 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning har tagit del av förslaget om Stockholms stads program för kvinnofrid – mot våld i nära relationer. Förvaltningens bedömning är att fokus i programmet ligger rätt. En helhetssyn poängteras. Primärpreventionen tas upp men det är sekundärpreventionen som betonas och som ju är socialtjänstens främsta uppgift. Arbetsgruppen inom Socialförvaltningen som utarbetat programmet har också lagt fokus på den största och vanligaste målgruppen, dvs. mäns våld mot kvinnor och deras barn och förtydligat detta med att insatser måste erbjudas alla inblandade i en familj, dvs. kvinnorna, barnen och männen. Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning har

också goda erfarenheter av att arbeta med alla tre målgrupperna där de olika medarbetarna har ett tätt samarbete med varandra och en helhetssyn på utformningen av de insatser som ges. Valet av resultatbaserad styrning, RBS, som styrsystem med konkreta resultatmål gör också att programmet lättare får ett genomslag i det praktiska arbetet.

Programmets mål är huvudsakligen konkreta. När det gäller de indikatorer som bygger på statistikuppgifter är det viktigt att de går att ta fram i de befintliga datasystem som används, dvs. paraplyet och infoview. Målet att ha kunskap om sina rättigheter kommer att bli svårt att följa upp, eftersom gränsen mellan att ha kunskap eller inte är flytande både faktiskt och på upplevelseplanet. Det målet och indikatorn kopplad till det bör konkretiseras eller tas bort.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att godkänna förvaltningens svar på remissen.

Reservation anfördes av Erik Malm m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Reservation anfördes av Gunnar Ågren (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Anders Göransson m.fl. (S), *bilaga 1*.

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 21 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till programförslaget och har redan förberett att börja arbeta i dess anda då programmet motsvaras av socialtjänstlagens utvidgade ansvarsområde. Programmet har hämtat kunskap i ämnet från Socialstyrelsens kunskapsöversikter och rapporter samt Sveriges kommuner och landstings kunskapsöversikt "Våldsförebyggande arbete med män".

Förvaltningen anser att det är särskilt viktigt att arbeta enligt metoden resultatbaserad styrning eftersom det är ett eftersatt område och målgrupperna har stort behov av stöd som ger säker effekt.

Förvaltningen ser det som en uppgift för alla medarbetare att medverka direkt eller indirekt i detta arbete. Medarbetare har genomgått utbildning i ämnet bl.a. genom länsstyrelsen i Stockholms län.

Sociala avdelningen har ansökt om särskilda medel för området och håller på och rekryterar en projektledare för programområdet.

Inom förskolan finns viss kunskap om problematiken sedan ett flertal år. Samverkan sker med sociala avdelningen i enskilda ärenden.

Myndighetsutövning och verksamheter som vänder sig till personer med funktionsnedsättningar tog del av kunskap som började komma fram av forskningen i början av 2000-talet. Konkreta åtgärder har satts in i enskilda ärenden och samverkan sker med barn och ungdomsansvariga inom socialtjänsten och andra huvudmän. Den nya sociala avdelningen på förvaltningen kommer att medföra bättre organisatoriska förutsättningar för arbetet med personer med funktionsnedsättningar som också utsätts för våld i nära relationer.

Inom avdelningen äldreomsorg har ökad kunskap spridits successivt om att även äldre kvinnor utsätts för våld och att äldre män utövar våld i nära relationer. Såväl myndighetsutövning som hemtjänst och vård- och omsorgsboenden kommer i kontakt med problematiken kring kvinnofridsfrågor. Insatser och rutiner har setts över med anledning av händelser. Avdelningen för äldreomsorg bedömer att den kommer att få arbeta mer med frågorna i sina verksamheter och i samverkan med utförare och andra huvudmän.

Förvaltningen är positiv till att delta och medverka i det kommande kartläggningsarbetet för att få kunskap om utgångsläget, beräkningar kring mörkertal, omfattningen av våld eller övergrepp och bevitnat våld mot närstående. Förvaltningen vill också bidra till att analysera om de tjänster som erbjuds svarar mot målgruppernas behov och utveckla tillgängligheten genom sociala medier för att nå fler.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Älvsjö stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att överlämna detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av ledamoten Majvi Andersson m.fl. (S), *bilaga 1*.

Reservation anfördes av ledamoten Sebastian Wiklund (V), *bilaga 1*.

Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 25 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen är positiv till det föreslagna kvinnofridspolitiska programmet. Genom att programmet är uppbyggt enligt modellen om resultatbaserad styrning, ligger fokus på vad som ska uppnås och vilken förändring för målgruppen som förväntas ske. Det är ett förpliktigande styrdokument som vill synliggöra och åstadkomma förändringar i problematiken kring mäns våld mot kvinnor.

Programmets tre målgrupper inbegriper en helhetssyn på problematiken mäns våld mot kvinnor. Programmet är i huvudsak sekundärpreventivt, då det handlar om kvinnor och deras barn som redan utsatts för våld. Men i och med att målgruppen män som använder våld i nära relation, ska erbjudas stöd att ändra sitt beteende har programmet även preventivt fokus, då män som använder våld tenderar att upprepa våldet i nya

relationer.

En avgränsning har gjorts i det att programmet inte omfattas av män som utsatts för våld i nära relationer, varför man i programmet understryker socialtjänstens ansvar för alla brottsoffer enligt Socialtjänstlagen 5 kap § 11. Förvaltningen anser att avgränsningen är väl underbyggd med FN dokument och överensstämmer med regeringens fjärde mål för jämställdhetspolitiken, om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Det finns ett stort mörkertal när det gäller hur många personer som lever med våld i nära relationer. Därför välkomnas socialförvaltningens initiativ till att metoder ska utvecklas för att kartlägga den totala omfattningen av våld i nära relationer. En kartläggning möjliggör även att kontinuerlig uppföljning kan ske. Socialförvaltningen har även för avsikt att med utgångspunkt i Socialstyrelsens metodhandbok (Våld - Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld, 2011) utarbeta riktlinjer för socialtjänstens arbete för kvinnofrid - mot våld i nära relationer. Även sådana riktlinjer är välbehövliga.

Stadsdelsförvaltningen kan dock se att en del av de aktiviteter som ska tas fram för att nå målen, kan ställa till svårigheter. Då det finns ett omfattande mörkertal om hur många kvinnor och barn som lever med våld i nära relationer och staden ännu inte har kartlagt omfattningen av våld i nära relationer, är det svårt för stadsdelsförvaltningarna att redogöra för hur stor målgruppen är, förutom de som är kända av socialtjänsten.

En annan utmaning är att mäta våldsutsatta kvinnors trygghet, i en livssituation som är omvälvande och otrygg i sig självt. En indikator som återkommer i alla tre målgrupperna är andelen kvinnor, barn och män som har kunskap om sina rättigheter, vilket kräver ett pedagogiskt arbete på både muntlig och skriftlig nivå. Många gånger kan personal uppfatta att ett gott informationsarbete genomförts, medan den utsatte har en sådan livssituation där utrymmet att ta in information är starkt begränsat.

Ovan nämnda svårigheter måste dock kunna lösas på sikt och ändrar inte det i huvudsak positiva intrycket, att stadens kvinnofridspolitiska program tar allvarligt på arbetet mot mäns våld mot kvinnor och deras barn.

Förvaltningen föreslår därmed att stadsdelsnämnden överlämnar detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Östermalms stadsdelsnämnd

Östermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att godkänna och överlämna detta tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Reservation anfördes av vice ordföranden Stefan Nilsson m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Östermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 28 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att förslaget i sin helhet är genomarbetat och välskrivet.

Som förvaltningen ser det är det välkommet och av värde att integrera arbetet med våld i nära relationer i det befintliga ledningssystemet ILS då det ökar fokus på frågan och underlättar uppföljning, men att 15 indikatorer är för många.

Förvaltningen instämmer i att ett bättre faktaunderlag behövs för såväl metodutveckling, styrning och uppföljning och välkomnar att en central kartläggning görs av den totala omfattningen av våld i nära relationer. Förvaltningen välkomnar, i enlighet med socialförvaltningen, att en sådan kartläggning även inkluderar pojkar och män.

I sammanhanget kan nämnas att Östermalms stadsdelsnämnd tillsammans med Kungsholmen och Norrmalm bedriver ett flerårigt kvinnofridsprojekt. Erfarenheten är att just omfattningen av våld i nära relationer är svår att mäta och en kartläggning kommer därför att utgöra ett viktigt underlag i fortsatt arbete.

När det gäller förslag om målgrupp anser förvaltningen att den är rimlig utifrån aktuellt kunskapsläge. Förvaltningen instämmer dock i att det är viktigt att vid en revidering av programmet på sikt vara öppen för att fler målgrupper kan behöva inkluderas. Med detta sagt vill förvaltningen ändå betona vikten av att det vid spridning av ett nytt program tydligt framgår vad skillnaden är mellan ett program på övergripande nivå och det faktiska stöd som alla brottsoffer har rätt till.

På sidan fyra i programmet nämns lagen om besöksförbud. Det bör uppdateras att denna lag kom att ersättas med en ny lag, lagen om kontaktförbud den 1 oktober 2011 (SFS 2011:487).

Förvaltningen ställer sig bakom socialförvaltningens initiativ att utarbeta riktlinjer som mer konkret beskriver hur arbetet med våldsutsatta och förövare ska bedrivas. Dock menar förvaltningen att sådana riktlinjer inte bara bör begränsas till stadens socialtjänst utan även inkludera äldreomsorgen.

Till skillnad från föregående kvinnofridsprogram nämns inget i remissen om stadsdelsnämndernas lokala handlingsplaner i kvinnofridsfrågor. Förvaltningen undrar därför om lokala handlingsplaner fortsatt anses vara något som varje stadsdelsnämnd bör ha eller om detta anses ersättas av nytt kvinnofridsprogram och kommande riktlinjer?

Förvaltningen bedömer att det nya programmet innebär en ambitionshöjning i stadens arbete med våld i nära relationer. Därför menar förvaltningen att det är önskvärt att det centralt finns samordning i att genomföra och följa det arbete som startar i och med nytt kvinnofridsprogram.

Kommunstyrelsens funktionshinderråd

Kommunstyrelsens funktionshinderråd beslutade vid sitt sammanträde den 23 januari 2012 att som svar på remissen lämna följande yttrande.

Kommunstyrelsens funktionshinderråds yttrande daterat den 23 januari

2012 har i huvudsak följande lydelse.

Här nedan följer några synpunkter utifrån perspektiv, kunskaper och erfarenheter från våra målgrupper med olika typer av funktionshinder.

Vi anser att det är mycket bra med en kartläggning av förekomsten av misshandel och mycket bra att man uppmärksammar olika våldsformer, sid 4 i Sth programmet. Förutom fysisk misshandel är olika former av psykiskt våld ett stort problem för våra målgrupper. Det psykiska våldet är mycket svårare att påvisa och leda i bevis. Fysiskt våld kan dokumenteras och därefter polisanmälas.

Tyvär är väl inte någon av oss i rådet insatt i dessa frågor och vad som redan finns behandlat i olika dokument inom staden och i riket. Vi vill emellertid lyfta fram följande utdrag ur förordet till Socialstyrelsens publikation "Sällan Sedda" (ISBN 978-91-86885-43-4. Artikelnr 2011-9-6) som kom i tryck 2011.

"Socialstyrelsen fick under åren 2007 och 2008 ett antal regeringsuppdrag om våld i nära relationer. Flera av uppdragen hade sin grund i regeringens Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld samt våld i samkönade relationer (Skr 2007/2008:39). Ett av uppdragen har varit att Socialstyrelsen skulle ta fram ett utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.

Utbildningsmaterialet riktar sig till personalgrupper som kommer i kontakt med kvinnor med funktionsnedsättning, det vill säga personal som har till uppgift att handlägga samt ge vård, stöd och service. Det kan vara personliga assistenter eller personal inom socialtjänsten, habiliteringen, rehabiliteringen och sjukvården. Men det kan också gälla personal som arbetar med våldsutsatta kvinnor i allmänhet, till exempel handläggare inom andra delar av socialtjänsten. Materialet vänder sig även till verksamma inom ideella organisationer, såsom kvinno- och brottsofferjourer samt funktionshindersorganisationer. Materialet kan också vara användbart inom polis och rättsväsende. Målsättningen är att höja medvetenheten och kompetensen hos olika personalgrupper. Förhoppningen är att yrkesverksamma på området ska kunna tillgoda dessa kvinnors behov av stöd och hjälp bättre utifrån den belysning av ämnet som det här materialet ger."

På sid 51 ff tas vikten av rätt bemötande, tillgänglighet upp och redogör för arbetet som sker hos "Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt" vilket bl.a. innefattar att ta fram alternativa och kompletterande kommunikationssätt som t.ex. pictobilder för att kunna prata om våld.

Vi vill även uppmärksamma "Vägen att se och agera – om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning", en utredning som gjordes i samarbete mellan Stockholms stad och Länsstyrelsen 2008-2009.

Rådet tycker att, utifrån våra kunskaper om funktionsnedsatta, man bör ta upp viktiga frågor speciellt när det gäller den kartläggning som föreslås. Vi vill därför att

följande frågor skall uppmärksammas:

- Hur ser man på vad som är misshandel? Finns det gränser för när ett beteende övergår i misshandel. Frågan bör utvecklas för de olika våldsformer som nämns i Sth programmet.
- En misshandel har oftast startat som en vanlig relation som sedan utvecklats negativt. Viktigt att tidigt uppmärksamma dessa stegvisa förändringar så tidigt som möjligt innan de medför någon skada.
- För funktionsnedsatta kvinnor med begränsningar, såväl kognitiva som sociala, är det ofta svårt att veta vad som är okej och vad som är misshandel. Man har ofta inte vuxit upp bland jämnåriga och fått kunskaper den vägen. Man är även som vuxen utan vänner att rådgöra med. Man förstår helt enkelt inte och partnern är oftast bra på att framhålla att allt är okej. Viktigt att även misshandel bland dessa funktionsnedsatta uppmärksammas.
- De med svåra funktionsnedsättningar har ofta kontakter inom socialtjänsten och inom vården, vilka har möjlighet att uppmärksamma om något är fel. Viktigt dock att även uppmärksamma de som lever ett mer självständigt liv och saknar nära kontakter med samhället. Dessa är de mest utsatta.

Kommunstyrelsens pensionärsråd

Kommunstyrelsens pensionärsråd beslutade vid sitt sammanträde den 31 januari 2012 att lämna följande yttrande som svar på remissen.

Kommunstyrelsens pensionärsråds yttrande daterat den 31 januari 2012 har i huvudsak följande lydelse.

KPR är positivt till det föreslagna kvinnofridspolitiska programmet. Genom att programmet är uppbyggt enligt modellen om resultatbaserad styrning ligger fokus på vad som skall uppnås och vilken förändring för målgruppen som förväntas ske.

KPR anser dock att målgruppen borde utökas och omfatta både kvinnor, män och barn.

Följande åtta punkter anser vi bör beaktas:

1. Våld mellan människor är ett av mänsklighetens värsta gissel. Det finns såväl globalt som lokalt och i nära relationer. Detta kan kräva många olika åtgärder men för att lyckas måste man nog fokusera sina insatser på det sätt som projektet avser att göra.
2. Fokus ligger på våld mot kvinnor men den typ av våld man avser att arbeta med förekommer också mot män och barn i alla åldrar. Då våldet och insatserna mot detta har mycket gemensamt för alla dessa kategorier borde alla kategorier tas med i projektet.

3. Signaler om våld kan förekomma i många sociala och medicinska sammanhang och måste tas på största allvar. Polisen blir ofta kontaktad av misshandlade kvinnor under lördagar, söndagar och måndagar – men några dagar senare ringer många och förklarar bort det inträffade. Leder detta till en anmälan eller inte? Alla fall av misshandel *måste* uppmärksammas.
4. För att alla anmälningar/mistankar om våld ska kunna hanteras/åtgärdas måste det inom kommunen finnas någon som samordnar anmälningarna.
5. Kontakt skall i alla fall, även de som i ett senare skede bortförklaras, leda till kontakt med såväl offer som förövare.
6. Alla fall är i en mening unika, men ändå måste man i förväg utarbeta någon form av plan för vilka åtgärder man skall vidta i det enskilda fallet.
7. Våld mot kvinnor, barn och män tycks vara en del av vårt samhälle – hur grymt det än kan låta. Vill man på allvar bryta det mönstret kan det få allvarliga konsekvenser för de utsatta individerna. Det är därför viktigt att man tänker igenom vilka konsekvenser som projektet kan få för de berörda i alla led - från anmälan till åtgärd och uppföljning.
8. Alla former av våld, fysiska och sociala/psykiska, skall inkluderas i projektet.

Svenska Kvinno- och tjejjourers riksförbund (SKR)

SKR:s yttrande daterat den 30 december 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms stad program för kvinnofrid - mot våld i nära relationer 2012 – 2014, Dnr: 325-2183/2011, ersätter tidigare program för kvinnofrid i Stockholms stad som gällde fram till 2010. Ett av syftena med det nya programmet är att utvärdera arbetet och att arbeta målstyrt genom att fokusera på vad det är man vill uppnå istället för vilka aktiviteter som ska genomföras.

Utöver ett målbaserat arbetssätt fokuserar även programmet på stadens cirka 40.000 anställda och att de i sina roller både som servicegivare, arbetsgivare och kollegor kommer i kontakt både med våldsutsatta kvinnor, barn som upplevt våld och de män som utövar våld i nära relation. Programmet omfattar alla stadens nämnder och bolag. Socialtjänsten är ytterst ansvarig för att ge stöd och skydd åt alla brottsoffer, inte enbart de kvinnor och barn som upplever våld i nära relation eller de män som utövar våldet och som omfattas av programmet för kvinnofrid – mot våld i nära relationer. Programmet har tre målgrupper: Kvinnor som utsätts för våld i nära relation, barn som upplever våld eller övergrepp mellan närstående vuxna och män som utövar våld i nära relation.

Programmet tar sin utgångspunkt i FN: s deklaration om avskaffandet av våld mot kvinnor (1993), Kvinnokonventionen (1979), Barnkonventionen och Konventionen

om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, brottsbalken och i brottsofferparagrafen i SoL, 5 kap § 11 där kommunernas ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn förtydligades. Stadens långsiktiga mål är en nollvision: ”I Stockholms stad utsätts ingen för våld eller hot om våld i nära relation”. Programmet fokuserar dock inte i första stadiet på våldsutsatta män i nära relation, oavsett kön på förövaren.

Synpunkter och kommentarer på förslaget:

SKR anser att det nu inom *kvinnofridsarbetet* finns tillräckligt mycket kunskap för att kunna jobba målbaserat med frågan om våldsutsatta kvinnor och deras barn. Att kvinnor ska leva ett liv fritt från våld, att de har kunskap om sina rättigheter och att de känner sig trygga med de insatser som staden erbjuder är rimligt formulerade mål på området. Även indikatorerna följer den utveckling som nu föreligger. Fler kvinnor på kvinnojourerna är så utsatta och har så stora behov att de inte kommer att klara av att förändra sin situation utan samordnade insatser från samhället. SKR delar arbetsgruppens uppfattning att det är av största vikt att programmet omfattar stadens alla nämnder och bolag. Utöver detta så krävs det att ansvaret för insatsen förtydligas i situationer där socialtjänsten ger uppdrag till andra utförare, både när det gäller att implementera Handboken ”Våld” i de olika socialnämnderna och hur socialtjänsten ska samverka med andra instanser och organisationer som jobbar med våldsutsatta kvinnor och barn. SKR delar arbetsgruppens åsikt om att det behövs riktlinjer för hur socialtjänstens ska bedriva arbetet. SoL, 5 kap § 11 lämnar fortfarande stort utrymme för tolkningar och det är inte ett likvärdigt stöd som erbjuds kvinnorna och barnen inom Stockholms stads olika förvaltningar. I programmets målgrupper lyfts olika kvinnors behov fram och det är även SKR:s utgångspunkt. Våldet drabbar kvinnor på olika sätt utifrån vad de bär med sig i livet.

När det gäller *frågan om barns som upplevt våld så* vill SKR understryka vikten av att använda just begreppet ”upplevt våld” som förekommer i förslaget. Barn *upplever* våldet och det har långtgående verkningar. De är inte *passiva* vittnen. Många barn lämnas fortfarande utan eget stöd då den andra vårdnadshavaren inte godkänner detta. De utredningar som eventuellt görs efter anmälan måste innehålla strukturerade riskbedömningar och risken för upprepning av våldet måste hela tiden beaktas, särskilt i de fall där tvister uppstått gällande vårdnad, boende och umgänge. Barnets rädsla och oro inför att ha umgänge med den våldsutövande föräldern måste alltid tas hänsyn till vid planering inför umgänget. Antalet barn i skyddade boenden som får gå i skola och förskola är ytterligare ett område där ansvarsfördelningen behöver vara tydlig när det gäller annan utförare än Stockholms stad.

Män som utövar våld i nära relation är förövare. Att upprätthålla makt genom våld eller hot om våld i nära relation är ett brott som faller under allmänt åtal. SKR antar dock samma utgångspunkt som arbetsgruppen att förövare ska en människa inte behöva vara hela livet. En människa ska kunna sona sitt brott, ta ansvar för konsekvenserna och få hjälp och stöd att ändra sitt beteende. Detta gäller speciellt i de fall där personen också är förälder till ett eller flera barn. Utvärderingar som SKR deltagit i visar att när det gäller familjer där barn upplever våld så är det inte samma familj som blir föremål för insatser. Synnerligen allvarligt blir detta i de situationer där pappan döms för våld

mot mamman och barnet har umgänge med en förälder som inte har slutit med att använda våld och hot.

När det gäller behandlande och stödjande insatser till män som utövat våld i nära relation så är det en förutsättning att dessa insatser har sin utgångspunkt i en könsrolls-förändrande ansats. Behandlingen/stödet måste syfta till att ifrågasätta och dekonstruera en maskulinitet som bygger på våld och dominans. Forskning visar att antivåldsarbete som har sin utgångspunkt i detta har en mer långtgående verkan än det arbete som har en genusneutral ansats.

I programmet nämns även det förebyggande arbetet. Det förebyggande arbetet görs av flera aktörer i samhället och dessa aktörer behöver samverka i att ifrågasätta maskulinitetsnormer. Stockholms stad spelar en viktig roll i detta anser SKR. Det finns idag ett utbildningsprogram som heter Machofabriken och som berör flera ämnen som tangerar kvinnofrid- och barnfridsarbete som till exempel våld i nära relation, homofobi, barnupfostran etc. Utbildningsprogrammet som tagits fram av SKR, Män för Jämställdhet och Roks har pilottestats i ett flertal skolor och vi hoppas att det ska användas i idrottsföreningar, på arbetsplatser och bland andra vuxna. Det bygger på 17 kortfilmer och finns gratis på www.machofabriken.se

För att framgångsrikt kunna förebygga våld måste vi se attityder och värderingar kring maskulinitet som något som går att förändra och som vi alla kan bidra till.

RESERVATIONER M.M.

Socialnämnden

Reservation anfördes av tjänstgörande ordföranden Roger Mogert m.fl. (S), ledamoten Stefan Nilsson m.fl. (MP) och tjänstgörande ersättaren Jackie Nylander (V) enligt följande.

1. Socialnämnden återremitterar ärendet till förvaltningen.
2. Därutöver anføres följande.

I och med att detta program fokuserar på vad som ska uppnås och inte göras anser vi att det blir desto viktigare med tydliga mål. Annars blir det ju som i många andra verksamheter i staden där man anser att målen har uppfyllts trots att arbetet inte har utförts. Ska vi använda oss av RBS, resultatbaserad styrning, så måste indikatorerna och målen vara väldigt tydliga. Vi undrar också var diskussionen om vad som ska göras kommer att äga rum.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Yvonne Fernell-Ingelström m.fl. (M), ledamoten Ann-Katrin Åslund (FP) och ledamoten Stina Bengtsson (C) enligt följande.

Vi anser att förslaget till nytt kvinnofridsprogram är mycket bra. Programmet bygger på principerna för resultatbaserad styrning med tydliga mål på vad som ska uppnås. För att säkerställa och mäta att målen uppnås föreslås 15 indikatorer. Vi anser att både mål och indikatorer inom programmet är genomarbetade och relevanta.

Därutöver är det viktigt att poängtera att våld orsakas av många olika faktorer. Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer är exempel på våld som ofta har olika bakgrunder och som därför också ska förebyggas och bekämpas med olika metoder. Det är mycket viktigt att säkerställa kompetens hos stadens medarbetare kring dessa typer av problematik.

Detta program har fokuserat på kvinnofridsfrågor och omfattar våld mot kvinnor och barn samt män som utövar våld i nära relationer.

Det betyder att andra typer av relationsvåld inte omfattas av detta program. Vi anser det angeläget att även dessa typer av våld uppmärksammas och blir föremål för kartläggning och handlingsplaner även om det inte hör hemma i detta program.

Idrottsnämnden

Reservation anfördes av Emilia Bjuggren m.fl. (S) enligt följande.

Ärendet återremitteras till förvaltningen.

Nämnden anför därutöver följande:

I och med att detta program fokuserar på vad som ska uppnås och inte göras anser vi att det blir desto viktigare med tydliga mål. Annars blir det som i många andra verksamheter i staden, där man anser att målen har uppfyllts trots att arbetet inte har uppnåtts. Ska vi använda oss av RBS, resultatbaserad styrning så måste indikatorerna och målen vara väldigt tydliga och mätbara.

Reservation anfördes av Åsa Jernberg (MP) enligt följande.

Som svar på remissen hänvisas till tjänsteutlåtandet.

Nämnden anför därutöver följande:

Det är positivt att programmet fokuserar på vad som ska uppnås. Det gör samtidigt att det blir desto viktigare med tydliga mål. Annars finns en risk att det blir som i många andra verksamheter i staden, där man anser att målen har uppfyllts trots att arbetet inte har utförts. Vid användning av RBS, resultatbaserad styrning, måste indikatorerna och målen vara väldigt tydliga. Vi undrar också var diskussionen om vad som ska göras kommer att äga rum.

Kulturnämnden

Reservation anfördes av vice ordförande Ann Mari Engel (V) och Anna Greta Leijon m.fl. (S) enligt följande.

att som remiss åberopa reservationer i socialnämnden av S, V och MP som innebär återremiss av ärendet

att därutöver anföra

Våld i nära relationer är ett hot mot folkhälsan och kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är därför bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Vi instämmer i förslaget om konkreta riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer. Men den viktigaste åtgärden är kanske att staden äntligen vill göra en kartläggning av våldet.

Först när vi har en realistisk bild av hur många kvinnor som utsätts för våld kan vi bedöma behovet av resurser. Redan under den rödgröna mandatperioden togs förslag fram om att göra en kartläggning av allt våld mot kvinnor i staden för att få en bild av den totala omfattningen av problemet. Tyvärr fullföljde den borgerliga majoriteten inte förslaget, utan nöjde sig med en kartläggning av hedersvåldet.

Programmet fokuserar på mäns våld mot kvinnor och det tycker vi är riktigt utifrån att det är den stora folkhälsoutmaningen, men det behövs också program för män som utsätts för våld i nära relation och för kvinnor som utsätts för våld av kvinnor.

I och med att det nya kvinnofridsprogrammet ska fokusera på vad som ska uppnås och inte vad som ska göras är det mycket viktigt med tydliga mål. Både mål och indikatorer måste vara tydliga för att kunna följas upp.

Vi saknar ett förebyggande perspektiv i programmet. Övriga styrdokument som hänvisas till är för allmänna, och vi föreslår ett tillägg av mål och indikatorer om förebyggande arbete, gärna i samverkan med landstinget. Ett sätt att följa upp målen kan vara kompletterande frågor i Stockholmsundersökningen om droger m.m.

Slutligen ifrågasätter vi varför kvinnofridsprogrammet ska kopplas till Vision 2030, som är starkt partipolitiskt färgad. Kopplingen till universella dokument som FN:s konventioner och deklarationer om kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar är tillräckliga, och skulle skapa en bredare grund för arbetet.

Särskilt uttalande gjordes av Mats Berglund (MP) enligt följande.

Programmet föreslås omfatta kvinnor som utsatts för våld i nära relation, barn som upplevt våld eller andra övergrepp mellan närstående vuxna samt män som utövat våld i nära relation. Dessa grupper är viktiga men programmet behöver kompletteras med policys gällande andra former av nära våld, t.ex. män som utsätts för våld eller våld inom samkönade par. Vidare måste målen i programmet vara tydliga. Vad ska uppnås? Ska vi använda oss av resultatbaserad styrning, RBS, så måste indikatorerna och målen vara väldigt tydliga.

Utbildningsnämnden

Reservation anfördes av vice ordföranden Jan Valeskog m.fl. (S) enligt följande.

Att i huvudsak tillstyrka förvaltningens förslag
Att därutöver anförda följande

Det är viktigt att särskilt framhålla skolans ansvar och betydelse i det förebyggande arbete i frågor om jämställdhetsarbete och mot våld mot kvinnor. De mål som finns i programmet påverkar därför indirekt även skolans arbete i värdegrunds och jämställdhetsfrågor. Frågan om skolans ansvar och möjlighet att vara en viktig aktör i dessa frågor skall därför framhållas tydligt och klart från nämndens sida.

Särskilt uttalande gjordes av ledamöterna Linda Nordlund (FP), Christoffer Järkeborn m.fl. (M), Helen Törnqvist m.fl. (C) och Erika Svanström (KD) enligt följande.

Att motverka våld i nära relationer är grundläggande för att alla människor ska ha den frihet och trygghet att utveckla sin fulla potential som de har rätt till. Särskilt viktigt är detta i skolans värld där eleverna bygger sin framtid.

Det är viktigt att de som arbetar i skolan är medvetna om problematiken med våld i nära relationer och kan agera handlingskraftigt om de vet eller misstänker att någon utsätts för våld. Skolan har kontakt både med föräldrar som blir våldsutsatta i sin relation, liksom barn som bevittnar sådan misshandel och barn som själva är i en relation där de utsätts. Det kan även förekomma våld i nära relationer mellan elever på samma skola.

Skolan är den plats där elever som har det svårt hemma, eller i sina relationer, har en möjlighet att bli sedda. Skolan är många gånger avgörande för att se till att elever med svårigheter uppmärksammas och får den hjälp de behöver. Ett väl utvecklat samarbete med socialtjänsten är avgörande i detta. 2012 ska alla skolor ha en egen kontaktperson inom socialtjänsten. Riktlinjerna för samverkan mellan skola och socialtjänst ska också revideras under året. Det är viktigt att Stockholms stads program för kvinnofrid beaktas i det arbetet.

Utbildningsförvaltningen bör även som arbetsgivare ha kompetens att se och handla om en anställd blir utsatt för våld i nära relationer. Det är också viktigt att det finns en medvetenhet om att våld i nära relationer kan drabba alla och finns också i samkönade relationer. Förutfattade meningar om hur våldsamma relationer ser ut får inte hindra att personer som behöver det får hjälp och stöd.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Ingegerd Akselsson Le Douaron m.fl. (MP) och Måns Almqvist (V) enligt följande.

Utifrån det program som skickats ut på remiss är det sannolikt en korrekt bedömning av förvaltningen att frågorna inte ligger under nämndens verksamhetsområde. Samtidigt vet vi alla att skolan har ett viktigt ansvar i att uppmärksamma ifall ett barn far illa på grund av våld i hemmet. Likaså sker en viktig del av det förebyggande värdegrundsarbetet i skolan. I det avseendet är det en brist att det exempelvis inte finns några indikatorer som mäter om lärarna upplever sig ha den hjälp och det stöd de behöver för att kunna interagera med eleverna på ett bra sätt. Därför hade det varit önskvärt med en bredare ansats i det ursprungliga programmet, men också med en tydligare markering från utbildningsförvaltningen att detta är frågor vi alla behöver ta ett gemensamt ansvar för.

Äldrenämnden

Reservation anfördes av ledamoten Torun Boucher (V) enligt följande.

Vänsterpartiet yrkar att äldrenämnden överlämnar förvaltningens förslag till Kommunstyrelsen som sitt svar på remissen med följande tillägg:

Det är bra att programmet är tydligt med att våld mot kvinnor är ett uttryck för ojämlika maktförhållanden mellan kvinnor och män och att programmet fokuserar på mäns våld mot kvinnor i nära relationer och deras barn. Det finns en stark poäng med att inte i allt för hög grad blanda ihop olika typer av våld som utövas och att inte allt våld i nära relationer nivelleras.

I och med att detta program fokuserar på målen och inte på medlen så blir det desto viktigare med tydliga mål. Det är bra med resultatbaserad styrning om indikatorerna och målen är tillräckligt tydliga. Om inte blir det svårt att utvärdera vad som gjorts.

Särskilt uttalande gjordes av vice ordföranden Christopher Ödmann m.fl. (MP) enligt följande.

Vissa typer av relationsvåld omfattas inte av programmet. Avgränsningen innebär till exempel att män utsatta för våld i nära relationer inte omfattas av programmet, inte heller samkönade par.

Av forskningsrapporten ”Övergripping mot äldre i hemmet” framkommer att det oftast är kvinnor med fysiska och/eller psykiska handikapp som utsätts. Våld mot äldre och funktionsnedsatta förekommer i det tysta och är till stor del utforskat. Det är viktigt att säkerställa rätt utbildning och kompetens hos stadens medarbetare, vilket bland annat Handikappförbundet påpekar.

Målen i programmet måste vara tydliga. Vad ska uppnås? Ska vi använda oss av resultatbaserad styrning, RBS, så måste indikatorerna och målen vara väldigt tydliga.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Mirja Räihä m.fl. (S) enligt följande.

I och med att detta program fokuserar på vad som ska uppnås och inte göras anser vi att det blir desto viktigare med tydliga mål. Annars blir det som i andra verksamheter i staden där man anser att målen har uppfyllts trots att arbetet inte har utförts. Ska vi använda oss av RBS, resultatbaserad styrning, så måste indikatorerna och målen vara väldigt tydliga. Vi undrar också var diskussionen om vad som ska göras kommer att äga rum.

Bromma stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Anders Löwdin m.fl. (S), Cecilia Obermüller m.fl. (MP) och Lillemor Samuelsson (V) enligt följande.

Stadsdelsnämnden tillstyrker förvaltningens förslag till remissvar.

Därutöver vill vi framföra följande:

Mäns våld mot kvinnor är ett hot mot folkhälsan och kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är därför bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Vi instämmer i förslaget om konkreta riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer.

Vi instämmer i förvaltningens synpunkter när det gäller otydligheten vad gäller målgrupper och att begreppet familjefrid på ett enklare och tydligare sätt beskriver vilka programmet vänder sig till.

I och med att det nya kvinnofridsprogrammet ska fokusera på vad som ska uppnås och inte vad som ska göras är det mycket viktigt med tydliga mål. Både mål och indikatorer måste vara tydliga för att kunna följas upp.

Vi saknar också ett förebyggande perspektiv i programmet. Övriga styrdokument som hänvisas till är för allmänna, och vi föreslår ett tillägg av mål och indikatorer om förebyggande arbete, gärna i samverkan med landstinget.

Slutligen ifrågasätter vi varför kvinnofridsprogrammet ska kopplas till Vision 2030, som är starkt partipolitiskt färgad. Kopplingen till universella dokument som FN:s konventioner och deklarationer om kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar är tillräckliga och skulle skapa en bredare grund för arbetet.

Särskilt uttalande gjordes av Cecilia Obermüller m.fl. (MP) enligt följande.

MP godkänner förvaltningens förslag och stödjer även förvaltningens förslag om att kalla programmet **familjefrid**.

MP anser att staden skall verka för en jämställdhet och att motverka alla former av diskriminering och kränkning på grund av kön, etnicitet, sexuell läggning, funktionsnedsättning eller religion skall vara en självklarhet. Genom att kalla programmet för familjefrid inkluderas alla som drabbas av våld i nära relation oavsett kön.

Med målsättning om att likställighet inom staden skall uppnås, saknar MP något förtydligande om samverkan och insyn i de olika instansernas kunskaper och tillvägagångssätt. MP saknar tydligare beskrivning av samordning av aktörer och kvalitetssäkring av de som skall bedriva denna form av verksamhet.

Nya styrdokument och handböcker som Socialstyrelsens Metodbok juni 2011, förändrar inte arbetet i praktiken, Viktigt är hur detta skall implementeras inom alla de instanser som arbetar med familjevåld. Detta kan försvåra programmets likvärdiga genomförande inom stadens förvaltningar.

Programmets mål är högt ställda, vilket MP anser är bra, men att enbart skriva ”analysera hur de sociala tjänster som erbjuds svarar mot gruppen och enskilda behov”

sid 4 är otillräckligt. Som ärendet beskriver behövs riktlinjer, vad som gäller för stadens socialtjänst vid ärenden som rör familjevåld. Det behövs även riktlinjer för samverkan mellan alla instanser som arbetar inom området, det innefattar också hälso- och sjukvård med MVC, BVC, BUP, psykiatri, sjukhus, vårdcentraler, polis, rättsväsendet, socialtjänstens olika insatser som redan finns och som skiljer sig åt mellan stadsdelar, privata och ideella aktörer.

Utän att nämna de olika aktörerna som dagligen arbetar inom området i programmet anser MP att programmets mål om en kartläggning av omfattningen av de personer som drabbas vid familjevåldet blir svårt att nå.

MP anser att familjevåldet bör ses ur ett samhällsperspektiv och utgå från att alla instanser inom staden som bemöter våldsdrabbade familjer skall kunna uppnå, vad MP ser som det viktigaste målet för staden:

- att alla som drabbas av familjevåld skall få samma möjlighet till professionellt och evidensbaserat stöd och hjälp från de som genom sitt yrke kommer i kontakt med personer som drabbats av, bevittnat eller utfört våld.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av vice ordföranden Rosa Lundmark (V), ledamoten Magnus Dannqvist m.fl. (S) och ledamoten Åsa Öckerman m.fl. (MP) enligt följande.

1. Stadsdelsnämnden åberopar delvis förvaltningens förslag till yttrande över remissen.
2. Därutöver vill vi framföra följande.

Våld i nära relationer är ett hot mot folkhälsan och kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är därför bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Vi instämmer i förslaget om konkreta riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer. Men den viktigaste åtgärden är kanske att staden äntligen vill göra en kartläggning av våldet.

Först när vi har en realistisk bild av hur många kvinnor som utsätts för våld kan vi bedöma behovet av resurser. Redan under den rödgröna mandatperioden togs förslag fram om att göra en kartläggning av allt våld mot kvinnor i staden för att få en bild av den totala omfattningen av problemet. Tyvärr fullföljde den borgerliga majoriteten inte förslaget, utan nöjde sig med en kartläggning av hedersvåldet.

Programmet fokuserar på mäns våld mot kvinnor och det tycker vi är riktigt utifrån att det är den stora folkhälsoutmaningen, men det behövs också program för män som utsätts för våld i nära relation och för kvinnor som utsätts för våld av kvinnor.

I och med att det nya kvinnofridsprogrammet ska fokusera på vad som ska uppnås och inte vad som ska göras är det mycket viktigt med tydliga mål. Både mål och indikatorer måste vara tydliga för att kunna följas upp. Vi tycker till exempel inte att det är helt tydligt om målgruppen kvinnor som utsätts för våld i nära relation omfattar alla eller endast de som har sökt hjälp exempelvis hos kommunen eller kvinnojourer.

Vi saknar också ett förebyggande perspektiv i programmet. Övriga styrdokument som hänvisas till är för allmänna, och vi föreslår ett tillägg av mål och indikatorer om förebyggande arbete, gärna i samverkan med landstinget. Ett sätt att följa upp målen kan vara kompletterande frågor i Stockholmsundersökningen om droger m.m.

Slutligen ifrågasätter vi varför kvinnofridsprogrammet ska kopplas till Vision 2030, som är starkt partipolitiskt färgad. Kopplingen till universella dokument som FN:s konventioner och deklARATIONER om kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar är tillräckliga, och skulle skapa en bredare grund för arbetet.

Farsta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Gunnar Sandell m.fl. (S) och Mariana Moreira Duarte m.fl. (MP) enligt följande.

1. Stadsdelsnämnden överlämnar och instämmer i huvudsak i förvaltningens utlåtande som svar på remissen
2. Stadsdelsnämnden anför därutöver följande

Detta är ett viktigt område att genomföra konkreta åtgärder inom. Programmet ger visst underlag för detta men målen behöver bli mer tydliga.

Vi vill även peka på att våldet i nära relationer består av mäns våld mot kvinnor men även hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Även detta våld skall förebyggas och bekämpas. Det är viktigt att medarbetarna har kompetens inom alla dessa områden.

När programmet antagits vill vi att nämnden får förslag från förvaltningen om de konkreta åtgärder som genomförs i vårt stadsdelsområde.

Reservation anfördes av Thereza Nordlund (V) enligt följande.

1. Stadsdelsnämnden åberopar delvis förvaltningens förslag till yttrande över remissen.
2. Därutöver vill vi framföra följande.

Mäns våld mot kvinnor är ett hot mot folkhälsan och kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är därför bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Vi instämmer i förslaget om konkreta riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer. Men den viktigaste åtgärden är kanske att staden äntligen vill göra en kartläggning av våldet.

Först när vi har en realistisk bild av hur många kvinnor som utsätts för våld kan vi bedöma behovet av resurser. Redan under den rödgröna mandatperioden togs förslag fram om att göra en kartläggning av allt våld mot kvinnor i staden för att få en bild av

den totala omfattningen av problemet. Tyvärr fullföljde den borgerliga majoriteten inte förslaget, utan nöjde sig med en kartläggning av hedersvåldet.

Programmet fokuserar på mäns våld mot kvinnor och det tycker vi är riktigt utifrån att det är den stora folkhälsoutmaningen, men det behövs också program för män som utsätts för våld i nära relation och för kvinnor som utsätts för våld av kvinnor.

I och med att det nya kvinnofridsprogrammet ska fokusera på vad som ska uppnås och inte vad som ska göras är det mycket viktigt med tydliga mål. Både mål och indikatorer måste vara tydliga för att kunna följas upp. Vi tycker till exempel inte att det är helt tydligt om målgruppen kvinnor som utsätts för våld i nära relation omfattar alla eller endast de som har sökt hjälp exempelvis hos kommunen eller kvinnojourer.

Vi saknar också ett förebyggande perspektiv i programmet. Övriga styrdokument som hänvisas till är för allmänna, och vi föreslår ett tillägg av mål och indikatorer om förebyggande arbete, gärna i samverkan med landstinget. Ett sätt att följa upp målen kan vara kompletterande frågor i Stockholmsundersökningen om droger m.m.

Slutligen ifrågasätter vi varför kvinnofridsprogrammet ska kopplas till Vision 2030, som är starkt partipolitiskt färgad. Kopplingen till universella dokument som FN:s konventioner och deklARATIONER om kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar är tillräckliga, och skulle skapa en bredare grund för arbetet.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av vice ordföranden Eva Fagerhem m.fl. (S) och ledamoten Carita Stenbacka Tenezakis (V) enligt följande.

1. Stadsdelsnämnden åberopar delvis förvaltningens förslag till yttrande över remissen.
2. Därutöver vill vi framföra följande.

Mäns våld mot kvinnor är ett hot mot folkhälsan och kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är därför bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Vi instämmer i förslaget om konkreta riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer. Men den viktigaste åtgärden är kanske att staden äntligen vill göra en kartläggning av våldet.

Först när vi har en realistisk bild av hur många kvinnor som utsätts för våld kan vi bedöma behovet av resurser. Redan under den rödgröna mandatperioden togs förslag fram om att göra en kartläggning av allt våld mot kvinnor i staden för att få en bild av den totala omfattningen av problemet. Tyvärr fullföljde den borgerliga majoriteten inte förslaget, utan nöjde sig med en kartläggning av hedersvåldet.

Programmet fokuserar på mäns våld mot kvinnor och det tycker vi är riktigt utifrån att det är den stora folkhälsoutmaningen, men det behövs också program för män som utsätts för våld i nära relation och för kvinnor som utsätts för våld av kvinnor, samt för traumatiserade barn som bevittnat våld.

I och med att det nya kvinnofridsprogrammet ska fokusera på vad som ska uppnås och inte vad som ska göras är det mycket viktigt med tydliga mål. Både mål och indikatorer måste vara tydliga för att kunna följas upp. Vi tycker till exempel inte att det är helt tydligt om målgruppen kvinnor som utsatts för våld i nära relation omfattar alla eller endast de som har sökt hjälp exempelvis hos kommunen eller kvinnojouren.

Vi saknar också ett förebyggande perspektiv i programmet. Övriga styrdokument som hänvisas till är för allmänna, och vi föreslår ett tillägg av mål och indikatorer om förebyggande arbete, gärna i samverkan med landstinget. Ett sätt att följa upp målen kan vara kompletterande frågor i Stockholmsundersökningen om droger m.m.

Slutligen ifrågasätter vi varför kvinnofridsprogrammet ska kopplas till Vision 2030, som är starkt partipolitiskt färgad. Kopplingen till universella dokument som FN:s konventioner och deklarationer om kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar är tillräckliga, och skulle skapa en bredare grund för arbetet.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av vice ordförande Leif Larsson (V), ledamoten Bengt Roxne m.fl. (S) och ledamot Lars Jakobsson m.fl. (MP) enligt följande.

1. Stadsdelsnämnden åberopar delvis förvaltningens förslag till yttrande över remissen.

2. Därutöver vill vi framföra följande.

Mäns våld mot kvinnor är ett hot mot folkhälsan och kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är därför bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Vi instämmer i förslaget om konkreta riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer. Men den viktigaste åtgärden är kanske att staden äntligen vill göra en kartläggning av våldet.

Först när vi har en realistisk bild av hur många kvinnor som utsatts för våld kan vi bedöma behovet av resurser. Redan under den rödgröna mandatperioden togs förslag fram om att göra en kartläggning av allt våld mot kvinnor i staden för att få en bild av den totala omfattningen av problemet. Tyvärr fullföljde den borgerliga majoriteten inte förslaget, utan nöjde sig med en kartläggning av hedersvåldet.

Programmet fokuserar på mäns våld mot kvinnor och det tycker vi är riktigt utifrån att det är den stora folkhälsoutmaningen, men det behövs också program för män som utsatts för våld i nära relation och för kvinnor som utsatts för våld av kvinnor.

I och med att det nya kvinnofridsprogrammet ska fokusera på vad som ska uppnås och inte vad som ska göras är det mycket viktigt med tydliga mål. Både mål och indikatorer måste vara tydliga för att kunna följas upp. Vi tycker till exempel inte att det är helt tydligt om målgruppen kvinnor som utsatts för våld i nära relation omfattar alla eller endast de som har sökt hjälp exempelvis hos kommunen eller kvinnojouren.

Hässelby Vällingby har ett välfungerande kvinnofridsteam, detta anser vi att alla stadsdelar i Stockholm skulle ha. Detta bör inrättas på permanent basis, då en kunskapsuppbyggnad är särskilt viktigt inom detta område.

Vi saknar också ett förebyggande perspektiv i programmet. Övriga styrdokument som hänvisas till är för allmänna, och vi föreslår ett tillägg av mål och indikatorer om förebyggande arbete, gärna i samverkan med landstinget. Ett sätt att följa upp målen kan vara kompletterande frågor i Stockholmsundersökningen om droger m.m.

Slutligen ifrågasätter vi varför kvinnofridsprogrammet ska kopplas till Vision 2030, som är starkt partipolitiskt färgad. Kopplingen till universella dokument som FN:s konventioner och deklARATIONER om kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar är tillräckliga, och skulle skapa en bredare grund för arbetet.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Reijo Kittilä (V), Catarina Agrell m.fl. (S) och Anders Ödmark m.fl. (MP) enligt följande.

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen och framför därutöver följande.

Mäns våld mot kvinnor är ett hot mot folkhälsan och kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Det är viktigt med konkreta riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer.

Det är viktigt att staden äntligen gör en kartläggning av våldets omfattning. Först när vi har en realistisk bild av hur många kvinnor som utsätts för våld och hur många barn som tvingas bevittna våld eller andra övergrepp mot närstående vuxna kan vi bedöma behovet av resurser. Samtidigt är det viktigt att inte förövarna glöms bort.

Redan under den rödgröna mandatperioden togs förslag fram om att göra en kartläggning av allt våld mot kvinnor i staden för att få en bild av den totala omfattningen av problemet. Tyvärr fullföljde den borgerliga majoriteten då inte uppdraget, utan nöjde sig med en kartläggning av hedersvåldet.

Programmet fokuserar på mäns våld mot kvinnor och det tycker vi är riktigt utifrån att det är den stora folkhälsoutmaningen. Men det behövs också program för män som utsätts för våld i nära relation och för kvinnor som utsätts för våld av kvinnor. Vi får inte glömma bort att det förekommer våld mellan närstående vuxna även i annan typ av relationer än mellan man/ kvinna som är/har varit gifta eller lever/har levt under äktenskapsliknande förhållanden. Den största bristen i programmet är att handläggarna och stadens anställda kan bli något förvirrade om de möter våld i annan typ av relationer mellan närstående och försöker hitta vägledning i detta program. Det är viktigt att denna brist åtgärdas snarast möjligt.

I och med att det nya kvinnofridsprogrammet ska fokusera på vad som ska uppnås och inte vad som ska göras är det mycket viktigt med tydliga mål och indikatorer för att intentionerna i programmet ska kunna följas upp. Vi tycker till exempel inte att det är helt tydligt om målgruppen kvinnor som utsätts för våld i nära relation omfattar alla eller endast de som har sökt hjälp exempelvis hos kommunen eller kvinnojourer.

Vi saknar också ett tydligare förebyggande perspektiv i programmet. Övriga styrdokument som hänvisas till är för allmänna, och vi föreslår ett tillägg av mål och indikatorer om förebyggande arbete, gärna i samverkan med landstinget. Ett sätt att följa upp målen kan vara kompletterande frågor i Stockholmsundersökningen om droger m.m.

En stor del av kvinnofridsarbetet har under lång tid varit beroende av frivilliga insatser. Många kvinnojourer – som kommunerna flitigt använder sig av när kvinnor och barn behöver skydd akut – drivs av frivilliga eller personer med mycket liten ersättning för den samhällsinsats som de faktiskt ansvarar för. Det är viktigt att staden rättar till denna omständighet.

Vi ifrågasätter att kvinnofridsprogrammet kopplas till Vision 2030, som är starkt partipolitiskt färgat. Kopplingen till universella dokument som FN:s konventioner och deklARATIONER om kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar skulle skapa en bredare grund för arbetet.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av vice ordföranden Anita Lindskog m.fl. (S) och ledamoten Shadi Larsson m.fl. (MP) enligt följande.

Delvis bifalla remissen och därutöver anför följande:

Socialdemokraterna ser positivt på den plan som nu omarbetas. Mäns våld mot kvinnor är en fråga som berör alla samhällsklasser, och som kräver hårt arbete för att stävja.

Socialdemokraterna saknar dock en översikt i planen på hur samarbetet med de ideella aktörerna kommer att ske och utvecklas. I det föreliggande förslaget talas mycket om generella riktlinjer för ”nollvisionsmålet”, men lite om vad som konkret kan förbättras i stadens arbete. Idag drivs mycket av insatserna mot våld i nära relationer av ideella aktörer och stiftelser. Dessa drar även ett stort lass av det samlade samhällsansvaret för att stävja inte bara de direkta behoven, så som skyddade boenden, utan även i form av stödsamtal och dylikt. I denna situation, när staden lägger så mycket av ansvar och resurser på de ideella aktörerna, behövs en mer samordnad plan som även innehåller en strategi för hur man kan underlätta arbetet för dessa organisationer.

Socialdemokraterna vill därför även att förvaltningen i sitt remissvar lyfter frågan om att i stadens program även föra in ett stycke om vikten av ett gott samarbete med de ideella aktörerna samt att en mer detaljerad långsiktig plan för finansiering och stöd till dessa organisationer skall upprättas.

Reservation anfördes av ledamoten Hans Enroth (V) enligt följande.

Stadsdelsnämnden skulle ha beslutat att överlämna förvaltningens remissvar utan eget ställningstagande.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av ledamoten Kerstin Aggefors m.fl. (S), tjänstgörande ersättare Leo Ahmed (V) och ledamoten Jakob Dencker m.fl. (MP) enligt följande.

1. Stadsdelsnämnden åberopar delvis förvaltningens förslag till yttrande över remissen.
2. Därutöver vill vi framföra följande.

Mäns våld mot kvinnor är ett hot mot folkhälsan och kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är därför bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Vi instämmer i förslaget om konkreta riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer. Men den viktigaste åtgärden är kanske att staden äntligen vill göra en kartläggning av våldet.

Först när vi har en realistisk bild av hur många kvinnor som utsätts för våld kan vi bedöma behovet av resurser. Redan under den rödgröna mandatperioden togs förslag fram om att göra en kartläggning av allt våld mot kvinnor i staden för att få en bild av den totala omfattningen av problemet. Tyvärr fullföljde den borgerliga majoriteten inte förslaget, utan nöjde sig med en kartläggning av hedersvåldet.

Programmet fokuserar på mäns våld mot kvinnor och det tycker vi är riktigt utifrån att det är den stora folkhälsoutmaningen, men det behövs också program för män som utsätts för våld i nära relation och för kvinnor som utsätts för våld av kvinnor.

I och med att det nya kvinnofridsprogrammet ska fokusera på vad som ska uppnås och inte vad som ska göras är det mycket viktigt med tydliga mål. Både mål och indikatorer måste vara tydliga för att kunna följas upp. Vi tycker till exempel inte att det är helt tydligt om målgruppen kvinnor som utsätts för våld i nära relation omfattar alla eller endast de som har sökt hjälp exempelvis hos kommunen eller kvinnojourer.

Vi saknar också ett förebyggande perspektiv i programmet. Övriga styrdokument som hänvisas till är för allmänna, och vi föreslår ett tillägg av mål och indikatorer om förebyggande arbete, gärna i samverkan med landstinget. Ett sätt att följa upp målen kan vara kompletterande frågor i Stockholmsundersökningen om droger m.m.

Slutligen ifrågasätter vi varför kvinnofridsprogrammet ska kopplas till Vision 2030, som är starkt partipolitiskt färgad. Kopplingen till universella dokument som FN:s konventioner och deklamationer om kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar är tillräckliga, och skulle skapa en bredare grund för arbetet.

Särskilt uttalande gjordes av ordförande Bo Sundin m.fl. (M) och ledamoten Burhan Yildiz (FP) enligt följande.

Ingen ska behöva vara rädd att utsättas för våld eller andra typer av kränkningar – vare sig inom eller utanför sitt hems väggar. Stadens fortsatta arbete med att öka tryggheten för såväl kvinnor, män och barn som riskerar att utsättas för våld är därför mycket välkommet.

Det är på många sätt bra att staden fokuserar på en av de mest utsatta grupperna i sitt arbete, kvinnor och barn som utsatts för våld av män i nära relationer. Det är dock viktigt att framhålla att det även finns andra typer av våld, våldsoffer och -situationer samt att dessa inte får negligeras i stadens och stadsdelsförvaltningens fortsatta arbete.

För att uppnå stadens visionsmål om att ingen person utsätts för våld eller hot om våld i nära relationer är det viktigt att inte bara ta hand om de personer som utsatts för våld utan även arbeta förebyggande. Att kartlägga och medvetandegöra vad, om något, som gör det mer respektive mindre sannolikt för personer att utöva respektive utsättas för våld är viktigt i detta sammanhang liksom att arbeta med att minimera dessa riskfaktorer och/eller stärka relevanta skyddsfaktorer. Det skulle därför vara rimligt att komplettera det föreliggande programmet med mål och indikatorer som även fokuserar på och mäter framsteg inom det primär- och inte bara det sekundärpreventiva arbetet.

En förtroendefull och väl fungerande samverkan såväl mellan förvaltningens olika enheter som med olika aktörer utanför förvaltningen (andra myndigheter, skola, polis, ideella organisationer etc.) kan antas vara värdefullt i det trygghetssökande och våldpreventiva arbetet. Vi menar att det är viktigt att tydliga mål och indikatorer på måluppfyllelse formuleras och förankras även inom detta område och på denna verksamhetsnivå samt förutsätter att en sådan samverkan kontinuerligt utvärderas och utvecklas både inom förvaltningen som på centralt håll.

Vi vill till sist framhålla vikten av att i policydokument och handlingsprogram etc. formulera sig på ett nyanserat och ickegeneraliserande sätt. Genom formuleringar som ”mäns våld mot kvinnor” och med rubriker som ”Kvinnor och barn är brottsoffer” kan överdrivna och stereotypiserande kategoriseringar och bildsättningar uppstå: långt ifrån alla män utövar våld (varken mot kvinnor eller någon annan) och långt ifrån alla kvinnor och barn är brottsoffer.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Jakob Dencker m.fl. (MP) enligt följande.

När man gör kartläggningar av våld i nära relationer måste man vara mycket medveten om de kvinnor som är tysta om det våld och de övergrepp de blir utsatta för på grund av att de skäms, t ex av kulturella skäl.

Vissa kvinnor vill inte rapportera det våld och de övergrepp de blivit utsatta för till polisen på grund av att de vill undvika den stigmatisering som det innebär att ha sitt namn registrerat hos polis, domstol, mm.

Att lägga större tonvikt på denna fråga, med engagemang och stöd från alla instanser i samhället skulle kunna vara en väg framåt för att minska våldet i samhället, mot kvinnor, barn och män.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av vice ordförande Ewa Larsson m.fl. (MP), ledamot Claes Elmgren m.fl. (S) samt ledamot Tina Kratz (V) enligt följande.

1. Stadsdelsnämnden åberopar delvis förvaltningens förslag till yttrande över remissen.
2. Därutöver vill vi framföra följande.

Mäns våld mot kvinnor är ett hot mot folkhälsan och kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är därför bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Vi instämmer i förslaget om konkreta riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer. Men den viktigaste åtgärden är kanske att staden äntligen vill göra en kartläggning av våldet.

Först när vi har en realistisk bild av hur många kvinnor som utsätts för våld kan vi bedöma behovet av resurser. Redan under den rödgröna mandatperioden togs förslag fram om att göra en kartläggning av allt våld mot kvinnor i staden för att få en bild av den totala omfattningen av problemet. Tyvärr fullföljde den borgerliga majoriteten inte förslaget, utan nöjde sig med en kartläggning av hedersvåldet.

Programmet fokuserar på mäns våld mot kvinnor och det tycker vi är riktigt utifrån att det är den stora folkhälsoutmaningen, men det behövs också program för män som utsätts för våld i nära relation och för kvinnor som utsätts för våld av kvinnor.

I och med att det nya kvinnofridsprogrammet ska fokusera på vad som ska uppnås och inte vad som ska göras är det mycket viktigt med tydliga mål. Både mål och indikatorer måste vara tydliga för att kunna följas upp. Vi tycker till exempel inte att det är helt tydligt om målgruppen kvinnor som utsätts för våld i nära relation omfattar alla eller endast de som har sökt hjälp exempelvis hos kommunen eller kvinnojourer.

Vi saknar också ett förebyggande perspektiv i programmet. Övriga styrdokument som hänvisas till är för allmänna, och vi föreslår ett tillägg av mål och indikatorer om förebyggande arbete, gärna i samverkan med landstinget. Ett sätt att följa upp målen kan vara kompletterande frågor i Stockholmsundersökningen om droger m.m.

Slutligen ifrågasätter vi varför kvinnofridsprogrammet ska kopplas till Vision 2030, som är starkt partipolitiskt färgad. Kopplingen till universella dokument som FN:s konventioner och deklARATIONER om kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar är tillräckliga, och skulle skapa en bredare grund för arbetet.

Skärholmens stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av vice ordföranden Robert Lagergren m.fl. (S) enligt följande.

Mäns våld mot kvinnor är ett hot mot folkhälsan och kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är därför bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Vi instämmer i förslaget om konkreta riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer. Men den viktigaste åtgärden är kanske att staden antligen vill göra en kartläggning av våldet.

Först när vi har en realistisk bild av hur många kvinnor som utsätts för våld kan vi bedöma behovet av resurser. Redan under den rödgröna mandatperioden togs förslag fram om att göra en kartläggning av allt våld mot kvinnor i staden för att få en bild av den totala omfattningen av problemet. Tyvärr fullföljde den borgerliga majoriteten inte förslaget, utan nöjde sig med en kartläggning av hedersvåldet.

Programmet fokuserar på mäns våld mot kvinnor och det tycker vi är riktigt utifrån att det är den stora folkhälsoutmaningen, men det behövs också program för män som utsätts för våld i nära relation och för kvinnor som utsätts för våld av kvinnor.

I och med att det nya kvinnofridsprogrammet ska fokusera på vad som ska uppnås och inte vad som ska göras är det mycket viktigt med tydliga mål. Både mål och indikatorer måste vara tydliga för att kunna följas upp. Vi tycker till exempel inte att det är helt tydligt om målgruppen kvinnor som utsätts för våld i nära relation omfattar alla eller endast de som har sökt hjälp exempelvis hos kommunen eller kvinnojourer.

Vi saknar också ett förebyggande perspektiv i programmet. Övriga styrdokument som hänvisas till är för allmänna, och vi föreslår ett tillägg av mål och indikatorer om förebyggande arbete, gärna i samverkan med landstinget. Ett sätt att följa upp målen kan vara kompletterande frågor i Stockholmsundersökningen om droger m.m. Slutligen ifrågasätter vi varför kvinnofridsprogrammet ska kopplas till Vision 2030, som är starkt partipolitiskt färgad. Kopplingen till universella dokument som FN:s konventioner och deklARATIONER om kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar är tillräckliga, och skulle skapa en bredare grund för arbetet.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Rudy Espinoza m.fl. (V), Rebwar Hassan m.fl. (MP) och vice ordföranden Robert Lagergren m.fl. (S) enligt följande.

Vi instämmer i stadsdelsförvaltningen tjänsteutlåtande angående att vi är positiva till det föreslagna kvinnofridspolitiska programmet samt att förvaltningen har för avsikt att med utgångspunkt i Socialstyrelsens metodhandbok utarbeta riktlinjer för socialtjänstens arbete kvinnofrid – mot våld i nära relationer.

Det behövs ett ordentligt utarbetat program för hur detta ska genomföras, endast statistik hjälper inte de kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer, det är ett sätt

att mäta. Allra helst inte kvinnor som oftast i detta tar ansvaret för minderåriga barn, där behövs konkreta åtgärder.

Det är mycket vanligt med psykiskt våld i nära relationer och detta är svårare att komma ifrån då man inte har några så kallade synliga skador. Verbala kränkningar, isolering och psykisk misshandel bryter också ner en människa.

Vi tror precis som förvaltningen, att mörkertalet är stort. Det är fortfarande behäftat med skuld och skam, att berätta att man hamnat i en destruktiv relation. Det kan också vara svårt, att be om hjälp, eftersom den hjälp man oftast behöver när man har minderåriga barn handlar om ekonomi/pengar. För att kunna bryta upp från ett destruktivt förhållande krävs inte bara att man har information och vet att man kan polisanmäla. Från Skärholmens synvinkel, så anser vi, att det också är viktigt med information på olika språk. Det är också viktigt med stöttning av samhället på en rad olika områden. Det kan vara allt ifrån, att ha ett arbete, tillgång till en egen bostad, egen försörjning och någon att prata med som exempelvis kvinnojourer. Vårdnadsbidraget och avsaknad av egen försörjning har gjort att många kvinnor är isolerade. Det är inte alla som har kontakt med socialtjänsten. Många kvinnor drar sig också för att vända sig till en myndighet av rädsla för att förlora vårdsnaden om sina barn.

Enligt Brå (Brottsförebyggande rådet) kommer ca 80 procent av våldet mot kvinnor i nära relationer aldrig till polisens kännedom. Detta trots att misshandel faller under allmänt åtal.

Programmet innehåller en redogörelse över polisanmälda misshandelsbrott mot kvinnor över 18 år, inomhus, bekant i nära relation per stadsdelsförvaltning, i jämförelse mellan år 2009 och 2010. Konstateras kan, att i så gott som samtliga stadsdelsförvaltningar ökar antalet anmälningar.

Kan man dra slutsatsen, att antalet misshandelsfall ökat eller att benägenheten att anmäla ökat? Hur många anmälningar, som tas tillbaka av den misshandlade skulle också vara en intressant upplysning. Det finns många frågor och därför håller vi med förvaltningen om, att en kartläggning av hela målgruppen behöver utarbetas.

Förutom en hög medvetenhet i alla instanser, som kvinnor kommer i kontakt med, så behövs det en ordentlig handlingsplan i hela samhället. Många är låsta i otrygga relationer då man inte kan få en bostad eller inte har egen försörjning Vi behöver därför en bostadspolitik, som ger alla möjlighet att kunna skaffa eget boende. Alla ska ha möjlighet till egen försörjning och utbildning. Våra kvinnojourer och brottsofferjourer, behöver stärkas genom mer resurser.

Kvinnojourerna gör ett fantastiskt arbete och förvaltningen har mycket kunskap att inhämta från dessa om vilka åtgärder som det finns behov av. Kvinnojourerna måste idag äska medel varje år för sin verksamhet och lita till frivilliga krafter. Förvaltningen borde ha ett stort samarbete med kvinnojourerna, de allmännyttiga och privata bostadsbolagen över kommungränserna och ett stort samarbete överhuvudtaget med de som kan verka för att kvinnor utsatta för våld i nära relationer kan få den hjälp de behöver.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av vice ordföranden Ornina Younan m.fl. (S) och ledamoten Jonas Ljungstedt (V) enligt följande.

1. Stadsdelsnämnden åberopar delvis förvaltningens förslag till yttrande över remissen.
2. Att därutöver framföra följande.

Mäns våld mot kvinnor är ett hot mot folkhälsan och kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är därför bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Vi instämmer i förslaget om konkreta riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer. Men den viktigaste åtgärden är kanske att staden äntligen vill göra en kartläggning av våldet.

Först när vi har en realistisk bild av hur många kvinnor som utsätts för våld kan vi bedöma behovet av resurser. Redan under den rödgröna mandatperioden togs förslag fram om att göra en kartläggning av allt våld mot kvinnor i staden för att få en bild av den totala omfattningen av problemet. Tyvärr fullföljde den borgerliga majoriteten inte förslaget, utan nöjde sig med en kartläggning av hedersvåldet.

Programmet fokuserar på mäns våld mot kvinnor och det tycker vi är riktigt utifrån att det är den stora folkhälsoutmaningen, men det behövs också program för män som utsätts för våld i nära relation och för kvinnor som utsätts för våld av kvinnor. I och med att det nya kvinnofridsprogrammet ska fokusera på vad som ska uppnås och inte vad som ska göras är det mycket viktigt med tydliga mål. Både mål och indikatorer måste vara tydliga för att kunna följas upp. Vi tycker till exempel inte att det är helt tydligt om målgruppen kvinnor som utsätts för våld i nära relation omfattar alla eller endast de som har sökt hjälp exempelvis hos kommunen eller kvinnojourer. Vi saknar också ett förebyggande perspektiv i programmet. Övriga styrdokument som hänvisas till är för allmänna, och vi föreslår ett tillägg av mål och indikatorer om förebyggande arbete, gärna i samverkan med landstinget. Ett sätt att följa upp målen kan vara kompletterande frågor i Stockholmsundersökningen om droger m.m. Slutligen ifrågasätter vi varför kvinnofridsprogrammet ska kopplas till Vision 2030, som är starkt partipolitiskt färgad. Kopplingen till universella dokument som FN:s konventioner och deklARATIONER om kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar är tillräckliga, och skulle skapa en bredare grund för arbetet.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Awad Hersi m.fl. (MP) enligt följande.

Detta program inriktar sig mot kvinnofridsfrågor och omfattar våld mot kvinnor och barn samt män som utövar våld i nära relationer. Detta innebär att andra typer av relationsvåld inte är inkluderade i programmet. Vi tycker därför att det är väldigt vik-

tigt att andra typer av våld uppmärksammas och blir föremål för kartläggning och handlingsplaner, fastän det inte hör till detta program.

Vi anser att det är viktigt att medarbetare inom staden har kompetens om olika sorts våld, förutom mäns våld mot kvinnor bör man uppmärksamma t ex hedersrelaterad våld, våld i samkönade relationer och andra relationsvåld. Detta våld har olika bakomliggande orsaker och behöver förebyggas och motarbetas med olika metoder.

I och med att detta program fokuserar på vad som ska uppnås och inte göras anser vi att det blir desto viktigare med tydliga mål. Annars blir det som i många andra verksamheter i staden där man anser att målen har uppfyllts trots att arbetet inte har utförts. Ska vi använda oss av RBS, resultatbaserad styrning, så måste indikatorerna och målen vara väldigt tydliga. Vi undrar också var diskussionen om vad som ska göras kommer att äga rum.

Södermalms stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Erik Malm m.fl. (MP) enligt följande.

Att delvis godkänna förvaltningens förslag till remissvar

Att därtill yrka återremiss för att vidareutveckla mål och indikatorer enligt vad som anfördes nedan,

Som titeln visar fokuserar programmet på Kvinnofrid som en del av våld i nära relationer. Det är bra att detta görs, men viktigt är också att särskild analys och handlingsplan görs för annat våld i nära relationer. Det gäller män som utsätts för våld i nära relationer. Men även hedersrelaterat våld och andra som kan omfattas av närståendebegreppet.

Transpersoner ingår programmets målgrupp. Det kan för gruppen transpersoner te sig lite märkligt att inbegripas i målgruppen ”kvinnor som utsätts för våld i nära relationer” eftersom begreppet i transpersoner inbegriper en bredd av personer av båda könen. Men vi förutsätter att man menar att hela gruppen ingår.

Indikatorerna säger väldigt lite om vad de innehåller och vilken kvalitet de är. T ex antal män i målgruppen som erbjudits insatser. Vilken typ av insatser? Det skulle kunna handla om så vitt skilda saker som telefonkontakt vid önskemål eller ett gediget antivåldsprogram. Vi vill se indikatorer som tar sin utgångspunkt i kvalitet och resultat i stället för kvantitet. Programmet bör revideras för att bli bättre på den punkten.

Det är mycket bra förebyggande arbete också är tänkt att ingå i programmet. Man skriver att det bland annat handlar om att förändra normer kring maskulinitet, makt och våld. Men för att det verkligen ska bli något av det behövs även mål och indikatorer på detta område. Annars riskerar det att mest bli tjusiga ord i ett program.

Reservation anfördes av Gunnar Ågren (V) enligt följande.

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens svar på remissen och anför för egen

del följande:

Mäns våld mot kvinnor är ett hot mot folkhälsan och kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är därför bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Vi instämmer i förslaget om konkreta riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer. Men den viktigaste åtgärden är kanske att staden äntligen vill göra en kartläggning av våldet.

Först när vi har en realistisk bild av hur många kvinnor som utsätts för våld kan vi bedöma behovet av resurser. Redan under den rödgröna mandatperioden togs förslag fram om att göra en kartläggning av allt våld mot kvinnor i staden för att få en bild av den totala omfattningen av problemet. Tyvärr fullföljde den borgerliga majoriteten inte förslaget, utan nöjde sig med en kartläggning av hedersvåldet.

Programmet fokuserar på mäns våld mot kvinnor och det tycker vi är riktigt utifrån att det är den stora folkhälsoutmaningen, men det behövs också program för män som utsätts för våld i nära relation och för kvinnor som utsätts för våld av kvinnor.

I och med att det nya kvinnofridsprogrammet ska fokusera på vad som ska uppnås och inte vad som ska göras är det mycket viktigt med tydliga mål. Både mål och indikatorer måste vara tydliga för att kunna följas upp. Vi tycker till exempel inte att det är helt tydligt om målgruppen kvinnor som utsätts för våld i nära relation omfattar alla eller endast de som har sökt hjälp exempelvis hos kommunen eller kvinnojourer.

Vi saknar också ett förebyggande perspektiv i programmet. Övriga styrdokument som hänvisas till är för allmänna, och vi föreslår ett tillägg av mål och indikatorer om förebyggande arbete, gärna i samverkan med landstinget. Ett sätt att följa upp målen kan vara kompletterande frågor i Stockholmsundersökningen om droger m.m.

Särskilt uttalande gjordes av Anders Göransson m.fl. (S) enligt följande.

Vi socialdemokrater är positiva till programmet med anledning av att antalet polisanmälningar gällande misshandel av kvinnor har ökat med nästan 100 fall på ett år på Södermalm. Förra året anmäldes 649 fall av misshandel av kvinnor på Södermalm, året innan var antalet motsvarande anmälningar 555 stycken. Utöver dessa anmälningar finns det ett högt mörkertal gällande kvinnor och barn som lever med våld i nära relation. Det s.k. mörkertalet uppskattas vara ca 80 % enligt Brå, det innebär att svindlande många medborgare på Södermalm och i Stockholms stad utsätts för våld av sin partner. Det vanliga är att våldet inte kommer till myndigheternas kännedom och möjligheter till hjälpinsatser från samhällets sida begränsas.

Det finns inga studier som visar att våld i samkönade relationer är färre. Däremot finns det studier som visar att mörkertalen är högre och där homosexuella vittnar om olika hinder för att söka hjälp från samhällsorganen. Orsakerna som anges är oron för fördomar och bemötande, föreställningen om låg hbt-kompetens bland de anställda och påfrestande komma-ut-processer. Därför har det ett starkt symboliskt värde att tydligt signalera att hjälp finns att få även för den som lever i en samkönad relation. Det är ett effektivt sätt att nå en särskilt utsatt grupp människor som är ovana vid att bli synliggjorda.

Bl.a. med anledning av ovanstående tycker vi socialdemokrater att det är olyckligt att man avgränsar målgruppen för programmet med hänvisning till att kunskapen om att mäns våld mot kvinnor är ett omfattande samhällsproblem. Det får till följd att

- barn som växer upp inom heteronormativa relationer exkluderas och har inte samma möjligheter till hjälpinsatser från samhället och får följaktligen sämre förutsättningar för sin framtid
- man försakar möjligheten att öka kunskapen om våld i samkönade nära relationer, dess mörkertal och omfattning som samhällsproblem
- man försakar möjligheten till kunskapen om män som utsätts för våld i nära relationer och dess omfattning

Älvsjö stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av ledamoten Majvi Andersson m.fl. (S) enligt följande.

Att delvis bifalla förvaltningens förslag till beslut

Att därutöver anföra

Programmet fokuserar på vad som skall uppnås och vilken förändring för målgruppen som förväntas ske. Programmet är mer än sparsamt i texterna om vad som ska göras för att nå de uppsatta målen. Vi är oroliga för att det kommer att bli som i flera andra verksamheter där man anser att målen är uppfyllda trots att arbetet inte är utfört. Ska resultatbaserad styrning RBS användas är det viktigt att indikatorerna och målen är mycket tydliga.

Programmet innehåller inte någon text om var diskussionerna om vad som ska göras för att nå de uppsatta målen ska äga rum.

Reservation anfördes av ledamoten Sebastian Wiklund (V) enligt följande.

1. Stadsdelsnämnden bifaller delvis förvaltningens förslag till yttrande över remissen.
2. Därutöver vill vi framföra följande.

Mäns våld mot kvinnor är ett hot mot folkhälsan och kampen för kvinnofrid är en kamp för jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det är därför bra att staden uppdaterar kvinnofridsprogrammet och gör det lättare att följa upp. Vi instämmer i förslaget om konkreta riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer. Men den viktigaste åtgärden är kanske att staden antligen vill göra en kartläggning av våldet.

Först när vi har en realistisk bild av hur många kvinnor som utsätts för våld kan vi bedöma behovet av resurser. Redan under den rödgröna mandatperioden togs förslag fram om att göra en kartläggning av allt våld mot kvinnor i staden för att få en bild av den totala omfattningen av problemet. Tyvärr fullföljde den borgerliga majoriteten inte förslaget, utan nöjde sig med en kartläggning av hedersvåldet.

Programmet fokuserar på mäns våld mot kvinnor och det tycker vi är riktigt utifrån att det är den stora folkhälsoutmaningen, men det behövs också program för män som utsätts för våld i nära relation och för kvinnor som utsätts för våld av kvinnor.

I och med att det nya kvinnofridsprogrammet ska fokusera på vad som ska uppnås och inte vad som ska göras är det mycket viktigt med tydliga mål. Både mål och indikatorer måste vara tydliga för att kunna följas upp. Vi tycker till exempel inte att det är helt tydligt om målgruppen kvinnor som utsätts för våld i nära relation omfattar alla eller endast de som har sökt hjälp exempelvis hos kommunen eller kvinnojourer.

Vi saknar också ett förebyggande perspektiv i programmet. Övriga styrdokument som hänvisas till är för allmänna, och vi föreslår ett tillägg av mål och indikatorer om förebyggande arbete, gärna i samverkan med landstinget. Ett sätt att följa upp målen kan vara kompletterande frågor i Stockholmsundersökningen om droger m.m.

Slutligen ifrågasätter vi varför kvinnofridsprogrammet ska kopplas till Vision 2030, som är starkt partipolitiskt färgad. Kopplingen till universella dokument som FN:s konventioner och deklARATIONER om kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar är tillräckliga, och skulle skapa en bredare grund för arbetet.

Östermalms stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av vice ordföranden Stefan Nilsson m.fl. (MP) enligt följande.

Stadsdelsnämnden föreslås besluta

att i huvudsak bifalla motionen samt

att i övrigt anföra följande:

I och med att detta program fokuserar på vad som ska uppnås och inte göras anser vi att det blir desto viktigare med tydliga mål. Annars blir det som i många andra verksamheter i staden där man anser att målen har uppfyllts trots att arbetet inte har utförts. Ska vi använda oss av RBS, resultatbaserad styrning, så måste indikatorerna och målen vara väldigt tydliga. Vi undrar också var diskussionen om vad som ska göras kommer att äga rum.